

P R E D L O G

OSNOVE ZA UČEŠĆE CRNOGORSKE DELEGACIJE NA VII SASTANKU PODODBORA ZA TRGOVINU, INDUSTRIJU, CARINE, POREZE I SARADNJU SA DRUGIM ZEMLJAMA KANDIDATIMA, Podgorica, 2. jul - 3. jul 2014. godine

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) u punoj primjeni je od 1. maja 2010. godine, okončanjem procesa ratifikacije u nacionalnim Parlamentima država članica Evropske unije. Do stupanja na snagu SSP-a primjenjivan je Privremeni sporazum o trgovini i srodnim pitanjima¹. Kako bi se obezbijedilo pravilno i potpuno sprovođenje SSP-a, osnovana su sljedeća tijela: Savjet za stabilizaciju i pridruživanje, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje i Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje.

Odbor za stabilizaciju i pridruživanje je formirao sedam pododbora², s jasnim zaduženjima za praćenje i konsultacije u specifičnim oblastima. Značajno je napomenuti da i pored toga što su formirane pregovaračke strukture, do sticanja punopravnog članstva, postoji obaveza održavanja jednom godišnje sastanka Pododbora. Sastanci imaju za cilj informisanja Evropske komisije o najvažnijim crnogorskim reformama, da prate implementaciju SSP, ali i završnih mjerila za konkretna poglavlja.

Jedan od sedam pododbora je i Pododbor za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima. **U nadležnosti ovog Pododbora (Grupe 1) je pet pregovaračkih poglavlja, i to:** Poglavlje 1– Slobodno kretanje robe, Poglavlje 16– Oporezivanje, Poglavlje 20– Preduzetnička i industrijska politika, Poglavlje 29– Carinska unija i Poglavlje 30– Vanjski odnosi.

Do sada je održano šest sastanka Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima. Sedmi sastanak zakazan je za 2. jul - 3. jul o.g. i biće održan u Podgorici. Agenda za sastanak nije dobijena, i materijal je pripreman u skladu sa Agendom sa prethodnog sastanka³. Shodno temama koje će biti razmatrane, u **prilogu Osnove dostavljamo materijal za sastanak Pododbora sa pratećim aneksima**, koji je izrađen u skladu sa instrukcijama dobijenim od EK. Materijal je pripremila Ministarstvo ekonomije u saradnji sa: Ministarstvom finansija, Ministarstvom održivog razvoja i turizma, Ministarstvom vanjskih poslova i evropskih integracija, Akreditacionim tijelom, Institutom za standardizaciju, Zavodom za metrologiju, Upravom za inspeksijske poslove, Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća,

---

¹ Od 1. januara 2008. godine do 1. maja 2010. godine.

² Pododbor za industriju, trgovinu, carine, poreze i saradnju s drugim zemljama kandidatima
Pododbor za poljoprivredu i ribarstvo
Pododbor za unutrašnje tržište i konkurenciju
Pododbor za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku
Pododbor za pravdu slobodu i bezbjednost, uključujući i pitanje migracija
Pododbor za inovacije, ljudske resurse, informaciono društvo i socijalnu politiku
Pododbor za saobraćaj, energetiku, životnu sredinu i regionalni razvoj

³ U skladu sa dosadašnjim iskustvom Agenda za ni jedan sastanak nije mijenjana

Poreskom upravom, Upravom carina, Investiciono-razvojnim fondom, MONSTAT-om i Centralnom bankom Crne Gore.

Imajući u vidu da se materijal za prethodni Pododbor⁴, odnosio na period mart 2012. - mart 2013, materijal u prilogu obuhvata inovirane informacije zaključno sa 3. julom 2014. godine (gdje je to bilo moguće).

Imajući u vidu navedeno očekuje se da će biti diskutovana pitanja iz sljedećih oblasti:

1. SLOBODNO KRETANJE ROBE

- Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapaciteti (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon posljednjeg sastanka Pododbora).
  - Horizontalne i proceduralne mjere za standardizaciju, metrologiju, akreditaciju, ocjenu usaglašenosti i nadzor tržišta, uključujući napredak u pogledu administrativnih kapaciteta i infrastrukture, kako bi se pravilno ispunile obaveze iz člana 77 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.
  - Usklađivanje zakonodavstva sa direktivama Novog i Starog pristupa.
- Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira).

Predstavnici Ministarstva ekonomije (Nina Vujošević, Dragan Vukčević i Ana Martinović), Instituta za standardizaciju (Miodrag Perović), Zavoda za metrologiju (Vanja Asanović), Akreditacionog tijela (Ranko Nikolić) i Uprave za inspekcijske poslove (Nada Đurđić) će u okviru ove tačke Dnevnog reda, dati prikaz stanja iz oblasti slobodnog kretanja robe i odgovarati na pitanja iz domena nadležnosti institucija koje predstavljaju.

2. TRGOVINA

- Razmjena statističkih podataka o trgovini i direktnim stranim ulaganjima.
- Administrativni kapaciteti u pogledu različitih nadležnosti u trgovini (trenutno stanje sa naglaskom na napredak ostvaren nakon poslednjeg sastanka Pododbora, uz poseban osvrt na rast broja zaposlenih, fluktuaciju osoblja i pruženu obuku).
- Usklađivanje zakonodavstva sa *acquis*-em (ostvaren napredak, naročito u pogledu izvoznih kredita i zakonodavstva u oblasti robe dvostruke namjene).
- Sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, uključujući postepeno ukidanje carina (uz najnovije podatke o napretku ostvarenom nakon poslednjeg sastanka Pododbora).

---

⁴ VI sastanak Pododbora održan je 19. aprila 2013. godine

- Svjetska trgovinska organizacija
- Efekti primjene CEFTA sporazuma, podaci o sprovođenju.
- Pregovori o sporazumima o slobodnoj trgovini i bilateralni investicioni sporazumi sa trećim zemljama.
- Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira).

U okviru ove tačke Agende sa Predstavnicima Evropske komisije, između ostalog, biće riječi o statističkim podacima u oblasti trgovine i SDI. Statističke podatke u oblasti trgovine će prezentirati Ivan Laković iz MONSTAT-a, dok podatke koji se odnose na SDI će prezentirati Veselin Adamović iz CBCG. Biće riječi i o administrativnim kapacitetima, zakonodavstvu, statusu Crne Gore u STO, rezultatima sprovođenja CEFTA-e, statusu pregovora o slobodnoj trgovini sa trećim zemljama, sprovođenju SSP-a, kao i izvoznim kreditima. Predstavnici Ministarstva ekonomije (Goran Šćepanović, Aida Salagić Ceković, Svetlana Božović, Kadrija Kurpejović, Ivana Gardašević, Milica Šćepović i Jelena Janković) i Ministarstva finansija (Mitar Bajčeta i Slađana Pavlović).

3. INDUSTRIJA

- Predstavljanje od strane Komisije novih saopštenja o Uniji za inovacije i industrijskoj politici.
- Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapacitet (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon poslednjeg sastanka Pododbora).
- Napredak u oblasti politike koja se tiče malih i srednjih preduzeća. Mala i srednja preduzeća – sprovođenje Zakona o malim preduzećima: kratak pregled aktivnosti sprovedenih u periodu od poslednjeg sastanka Pododbora, sa posebnim naglaskom na pristup malih i srednjih preduzeća kreditima i jačanju njihovih tehnoloških kapaciteta.
- Industrijska politika.
- Okvirni program za konkurentnost i inovacije– najnoviji podaci o učešću Crne Gore u ovom programu .
- Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske komisije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira).
- TURIZAM: napredak u politici turizma, razvoj zakonodavstva i Strategija razvoja turizma

U okviru ove tačke predstavnik Ministarstva ekonomije (Maja Jokanović i Goran Nikolić), Ministarstva ekonomije - Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća (Nataša

Batrićević), Ministarstva finansija (Ivan Radulović), Ministarstva nauke (Nevena Ulićević) će upoznati predstavnike Evropske komisije sa stanjem u oblasti industrijske politike i odgovarati na eventualna dodatna pitanja. Sastanku će prisustvovati i predstavnik Investiciono-razvojnog fonda - IRF (Nikola Ivanović) i odgovarati na pitanja iz domena nadležnosti IRF. U okviru tačke koja se odnosi na turizam, predstavnik Ministarstva održivog razvoja i turizma (Olivera Brajović i Maja Kovačević) će dati prikaz razvoja politike u turizmu, njen zakonodavni okvir, kao i strategiju daljeg razvoja i odgovarati na pitanja iz pomenutih oblasti.

5. OPOREZIVANJE

- Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapacitet (uz najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon poslednjeg sastanka Pododbora).
- Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske komisije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira).

Predstavnici Ministarstva finansija (Novo Radović, Tatjana Bošković, Jovica Petričević, Ružica Bajčeta i Aida Muratović) i Poreske uprave (Lidija Šečković) će u okviru ove teme dati prikaz stanja u oblasti poreske politike, kao i odgovarati na pitanja iz navedenih oblasti.

6. CARINSKA UNIJA

- Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapacitet (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon poslednjeg sastanka Pododbora)
- Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske komisije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira), trenutni status SEED (Sistematska elektronska razmjena podataka) projekta.

Predstavnici Ministarstva finansija (Novo Radović i Mitar Bajčeta) i Uprave carina (Sonja Kovačević i Milan Martinović) će u okviru ove tačke dati prikaz stanja u oblasti carinske politike i odgovarati na pitanja.

Imajući u vidu potrebu da se na kvalitetan način odgovori na predložene teme iz pet pregovaračkih poglavlja, crnogorske institucije na sastanku Pododbora će predstavljati:

- Aleksandar Andrija Pejović, Državni sekretar - Glavni pregovarač za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore EU,
- Goran Ščepanović, Ministarstvo ekonomije, generalni direktor, rukovodioc grupe 1,
- Nina Vujošević, Ministarstvo ekonomije, generalni direktor,
- Olivera Brajović, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, generalni direktor
- Novo Radović, Ministarstvo finansija, generalni direktor
- Snežana Radović, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, generalni direktor
- Ranko Nikolić, Akreditaciono tijelo, direktor

- Miodrag Perović, Institut za standardizaciju, direktor
- Vanja Asanović, Zavod za metrologiju, direktor
- Milan Martinović, Uprava carina
- Aida Salagić Ceković, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Ivana Gardašević, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Milica Šćepović, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Kadrija Kurpejović, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Maja Jokanović, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Goran Nikolić, Ministarstvo ekonomije, načelnik
- Jovica Petričević, Ministarstvo finansija, načelnik
- Mitar Bajčeta, Ministarstvo finansija, načelnik
- Dragan Vukčević, Ministarstvo ekonomije, savjetnik
- Ana Martinović, Ministarstvo ekonomije, savjetnik
- Svetlana Božović, Ministarstvo ekonomije, savjetnik
- Jelena Janković, Ministarstvo ekonomije, savjetnik
- Slađana Pavlović, Ministarstvo finansija, savjetnik
- Maja Kovačević, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, savjetnik
- Ivan Radulović, Ministarstvo finansija, savjetnik
- Tatjana Bošković, Ministarstvo finansija, savjetnik
- Ružica Bajčeta, Ministarstvo finansija, savjetnik
- Aida Muratović, Ministarstvo finansija, savjetnik
- Nevena Ulićević, Ministarstva nauke
- Lidija Šećković, Poreska uprava, savjetnik
- Đorđe Janković, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, II sekretar
- Nataša Batrićević, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća
- Sonja Kovačević, Uprava carina, savjetnik
- Nikola Ivanović, Investiciono-razvojni fond
- Nada Đurđić, Uprave za inspekcijske poslove, savjetnik
- Veselin Adamović, Centralna banka Crne Gore, savjetnik
- Ivan Laković, Zavod za statistiku Crne Gore, savjetnik

PREDLOG ZAKLJUČAKA:

1. Vlada Crne Gore je na sjednici od _____2014. godine, utvrdila Osnovu za učešće crnogorske delegacije na VII sastanku Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima, Podgorica, 2. jul - 3. jul 2014. godine, koju je dostavilo Ministarstvo ekonomije.
2. Zadužuje se Ministarstvo ekonomije, da u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova i evropskih integracija i drugim relevantnim institucijama, nakon završenog sastanka Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima izvjesti Vladu o rezultatima sastanka.

**PRILOG SA ANEKSIMA UZ PREDLOG
OSNOVE ZA UČEŠĆE CRNOGORSKE DELEGACIJE
NA VII SASTANKU PODODBORA ZA TRGOVINU, INDUSTRIJU,
CARINE, POREZE I SARADNJU SA DRUGIM ZEMLJAMA KANDIDATIMA,
Podgorica, 2. jul - 3. jul 2014. godine**

1. UVODNE NAPOMENE

U nadležnosti Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima je pet pregovaračkih poglavlja, i to:

- Poglavlje 1 – Slobodno kretanje robe
- Poglavlje 16 – Oporezivanje
- Poglavlje 20 – Preduzetnička i industrijska politika
- Poglavlje 29 – Carinska unija
- Poglavlje 30 – Vanjski odnosi.

Do sada je održano šest sastanka Pododbora za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim zemljama kandidatima. Sedmi sastanak, zakazan je za 2. jul - 3. jul 2014. godine, i biće održan u Podgorici. Imajući u vidu da se materijal za prethodni Pododbor, odnosio na period mart 2012. - mart 2013, materijal obuhvata inovirane informacije zaključno sa 3. julom 2014. godine (gdje je to bilo moguće).

Sastanak ima za cilj da ukaže na najvažnije reformske korake koji se sprovode u oblasti slobodnog kretanja robe, trgovine, industrijske politike, turizma, carina i poreza.

2. SLOBODNO KRETANJE ROBE

2.1. Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapaciteti (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon posljednjeg sastanka Pododbora)

Nije bilo daljeg napretka u horizontalnom zakonodavstvu. U toku izvještajnog perioda je završen predlog Strategije slobodnog kretanja roba I očekuje se usvajanje na Vladi CG u toku juna mjeseca. Takođe završena je test verzija software-a za registar tehničkih propisa, isprava I znakova usaglašenosti.

Ministarstvo ekonomije, u skladu sa PPCG, do kraja 2014. treba da zaposli 3 nova službenika u direkciji za infrastrukturu kvaliteta na poslovima ocjene usaglašenosti.

2.1.1 Horizontalne i proceduralne mjere za standardizaciju, metrologiju, akreditaciju, ocjenu usklađenosti i nadzor tržišta, uključujući napredak u pogledu administrativnih kapaciteta i infrastrukture, kako bi se pravilno ispunile obaveze iz člana 77 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

STANDARDIZACIJA (za period april 2013. – jun 2014. godine)

U izvještajnom periodu, Institut za standardizaciju donio je ukupno 2.677 crnogorskih standarda (MEST) i srodnih dokumenata, u potpunosti usaglašenih sa evropskim i međunarodnim standardima. Uz to, 484 MEST trenutno je na javnoj raspravi te se očekuje da će biti donešeni do kraja jula 2014. godine.

Prepoznajući prioritetne oblasti za standardizaciju, koje su od interesa za Crnu Goru, a na osnovu interesovanja zainteresovanih strana, Institut je u izvještajnom periodu formirao sljedeće tehničke komitete:

ISME/TK 009: Građevinski proizvodi,
ISME/TK E 013: Informacione tehnologije,
ISME/TK 014: Tehnologija zaštite zdravlja,
ISME/TK 015: Drvo i proizvodi od drveta i
ISME/TK 016: Kodifikacija jezika.

U saradnji sa Međunarodnom organizacijom za standardizaciju (ISO), stručno tijelo Instituta, Tehnički komitet ISME/TK 007: Društvena odgovornost, organizovalo je Konferenciju na temu: „Lansiranje standarda MEST ISO 26000“. Konferencija je održana u Podgorici krajem aprila 2013. godine. Između ostalih, na Konferenciji je učestvovao i g. Rob Steele, generalni sekretar Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO).

Sredinom juna 2013. godine u Podgorici je održan nacionalni ISO/ISME seminar na temu: “Menadžment energijom i ISO 50001“. Seminar je organizovao Institut za standardizaciju Crne Gore (ISME) u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za standardizaciju (ISO), a na njemu je učestvovalo 50-ak predstavnika organizacija iz Crne Gore.

U cilju jačanja međusobne saradnje, Institut za standardizaciju Crne Gore i Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća potpisali su u oktobru 2013. godine Sporazum o saradnji. Ovaj Sporazum predstavlja podlogu za unapređenje saradnje po pitanju informisanja o aktivnostima razvoja i implementacije standarda, unapređenja profesionalnih vještina kroz razmjenu informacija i iskustava, kao i kroz saradnju u drugim značajnim pravcima koji predstavljaju zajedničke interese ove dvije institucije, a tiču se daljeg razvoja malog i srednjeg biznisa.

U saradnji sa Direkcijom za mala i srednja preduzeća a uz tehničku podršku Kancelarije za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX), Institut je organizovao dvodnevnu

radionicu na temu "Značaj standardizacije za MSP". Ova radionica je prva od ukupno četiri planirane u okviru kampanje "Podizanje svijesti o značaju standardizacije". Radionica je održana u decembru 2013. godine u Podgorici. Cilj radionice je bio da se malim i srednjim preduzećima pruže opšte i praktične informacije po pitanju standarda i standardizacije. Stoga su, pored stručnjaka iz Crne Gore, svoja izlaganja i prezentacije imali i stručnjaci iz: Austrije, Švedske, Litvanije, Poljske i Belgije. Učesnici su imali priliku da se upoznaju sa evropskim iskustvima i praksama iz oblasti standardizacije, benefitima koje MSP mogu imati od uključivanja u proces standardizacije, tehničkim barijerama u trgovini i eliminisanju istih, koristima od primjene standarda u smislu podizanja konkurentnosti i inovativnosti itd.

Slijedeći dosadašnju dobru saradnju sa nacionalnim institucijama za standardizaciju, u februaru 2014. godine Institut je potpisao Sporazum o poslovno-tehničkoj saradnji sa Institutom za standardizaciju Republike Turske.

U organizaciji Tehničkog komiteta ISME/TK 007 - Društvena odgovornost, u Podgorici je krajem marta 2014. godine održan okrugli sto na temu "Društvena odgovornost i jedinice lokalne samouprave". Okruglom stolu je prisustvovalo više ok 30 učesnika, predstavnika različitih društvenih struktura: opština, javnih preduzeća, organizacija civilnog društva, poslovnih udruženja i sl.

ISME ima status pridruženog člana u ISO, IEC, CEN i CENELEC, te namjerava da u skoroj budućnosti riješi pitanje članstva u ETSI. Uporedo sa tim, konstantno se radi na ispunjavanju kriterijuma za punopravno članstvo u CEN/CENELEC.

U skladu sa nacionalnim interesima i potrebama zainteresovanih strana, Institut prati i učestvuje u radu stručnih tijela međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju. Delegacija Instituta redovno prisustvuje sastancima i generalnim zasjedanjima ISO, IEC, CEN i CENELEC. Međutim, zbog nedostatka finansijskih sredstava, delegacija ISME nije prisustvovala prošlogodišnjem Generalnom zasjedanju IEC koje je održano krajem oktobra u Nju Delhiju, Indija.

Crnogorska delegacija, uključujući i dva predstavnika ISME, početkom juna 2014. godine bila je u studijskoj posjeti Francuskoj. Pomenuta posjeta bila je odlična prilika za razmjenu iskustva i diskusiju o raznim pitanjima, kao npr: standardizacija i primjena standarda, EU direktive "Novog pristupa", slobodan protok robe, bezbjednost proizvoda, procedura notifikacije, kriterijumi za punopravno članstvo u CEN/CENELEC itd.

METROLOGIJA

Zavod za metrologiju vrši poslove koji se odnose na: obezbjeđenje primjene sistema zakonskih mjernih jedinica; ostvarivanje, čuvanje, održavanje i usavršavanje etalona Crne Gore; obezbjeđenje metrološke sljedivosti za laboratorije za etaloniranje (kalibracije), kao i za ispitne i kontrolne laboratorije; organizovanje djelatnosti etaloniranja; ocjenjivanje usaglašenosti mjerila sa metrološkim zahtjevima; davanje stručnog mišljenja za ovlašćivanje laboratorija za ovjeravanje mjerila; predstavljanje

Crne Gore u međunarodnim i regionalnim metrološkim organizacijama i uspostavljanje saradnje u oblasti metrologije; kontrolu predmeta od dragocjenih metala; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

U Zavodu za metrologiju je trenutno 30 zaposlenih. U okviru Vladinog programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, u toku 2013. godine u Zavodu za metrologiju je bilo angažovano 9 korisnika.

Zakonom o Budžetu Crne Gore za 2014. godinu za Zavod za metrologiju u 2014. godini, planirana su sredstva u iznosu od 733.907,09 €.

Metrološki lanac sljedivosti u oblasti mase, dužine, temperature, pritiska, zapremine, električnih veličina, kao i vremena i frekvencije u Crnoj Gori, bazira se na opremi koja je isporučena Zavodu za metrologiju u okviru programa IPA 2007: *Razvoj infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori*, kao i opremi koju je obezbijedio Zavod iz budžeta. Etaloni Crne Gore su sljedivi do etalona nacionalnih metroloških instituta evropskih država.

U toku 2013. godine, u okviru programa IPA 2011: *Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije u Crnoj Gori*, obezbijeđen je dio neophodne opreme za unapređenje rada Laboratorije za masu, Laboratorije za dužinu, Laboratorije za temperaturu, Laboratorije za male zapremine, kao i razvoj Laboratorije za velike mase, Laboratorije za velike zapremine i Laboratorije za fizičko-hemijska mjerenja. Iz budžeta Zavoda za metrologiju obezbijeđena je oprema za unapređenje Laboratorije za vrijeme i frekvenciju, Laboratorije za električne veličine, Laboratorije za pritisak, kao i Laboratorije za velike zapremine i Laboratorije za velike mase.

U izvještajnom periodu, predstavnici Zavoda za metrologiju su učestvovali na različitim skupovima koje su organizovale regionalne i međunarodne metrološke organizacije. Zavod za metrologiju je punopravni član **Evropskog udruženja Nacionalnih metroloških instituta, EURAMET-a** od 2011. godine. Imenovani su predstavnici Zavoda za sljedeće tehničke komitete EURAMET-a: TC – EM: Tehnički komitet za elektricitet i magnetizam (*Electricity and Magnetism*), TC – IM: Tehnički komitet za interdisciplinarnu metrologiju (*Interdisciplinary Metrology*), TC – F: Tehnički komitet za protok (*Flow*), TC – M: Tehnički komitet za masu i srodne veličine (*Mass and related Quantities*), TC- Q: Tehnički komitet za kvalitet (Quality), TC – T: Tehnički komitet za termometriju i TC – L: Tehnički komitet za dužinu. Jedan od osnovnih ciljeva EURAMET-a je i koordinirano evropsko istraživanje u oblasti metrologije, odnosno analiza zajedničkih budućih potreba u oblasti metrologije, definisanje zajedničkih ciljeva i programa, planiranje i izvršavanje zajedničkih istraživačkih projekata.

U izvještajnom periodu, Zavod za metrologiju je učestvovao u različitim projektima EURAMET:

- **Međulaboratorijska poređenja:**

- Konačan izvještaj o realizaciji međulaboratorijskog poređenja u okviru EURAMET-ovog projekta 1222: *Comparison of 10 kg Mass Standard for South East*

European Countries (SEE) potvrdio je uspješno učešće Laboratorije za masu, Zavoda za metrologiju.

○ Laboratorija za temperaturu, Zavoda za metrologiju je u toku 2012. godine u okviru:

- bilateralnog projekta (LMK - Slovenija i Zavod za metrologiju), uspješno učestvovala u poređenju: *Comparison of the calibration of liquid in glass thermometers in the range -30°C to 150°C*, koje je naknadno dobilo status EURAMET-ovog projekta 1249.

- programa IPA 2011: *Regional Quality Infrastructure Western Balkans and Turkey*, uspješno učestvovala u PT1: *Proficiency Testing – Intercomparison with standard platinum resistance thermometer IPA 2011 PT1*, koje je naknadno registrovano kao EURAMET-ov projekat 1251 (*Comparison of the Calibration of Standard Platinum Thermometers by Comparison in the Range -80°C to 300°C*).

Izveštaji o realizaciji navedenih poređenja, koji su objavljeni u toku 2013. godine, potvrđuju uspješno učestvovanje Laboratorije za temperaturu, na osnovu čega je Zavod za metrologiju 28. februara 2014. godine, predao aplikaciju za objavljivanje mogućnosti kalibracija i mjerenja (CMC) u bazi podataka BIPM KCDB.

○ Laboratorija za dužinu, Zavoda za metrologiju je u okviru programa IPA 2011: *Regional Quality Infrastructure Western Balkans and Turkey*, uspješno učestvovala u PT3: *Calibration of gauge blocks by mechanical comparison*, koje je naknadno registrovano kao EURAMET-ov projekat 1283.

○ U toku maja 2014. godine, Laboratorija za dužinu, Zavoda za metrologiju je učestvovala u EURAMET-ovom projektu EURAMET.L-S22: *Calibration of Gauge Blocks up to 100 mm*. Dobijeni rezultati su prosljeđeni pilot laboratoriji iz danskog DTI-a.

○ U toku maja 2014. godine, Laboratorija za pritisak, Zavoda za metrologiju je učestvovala u EURAMET-ovom projektu 1252: *Digital Pressure Gauge Comparison in the range of 10 MPa to 100 MPa of liquid pressure*. Dobijeni rezultati su prosljeđeni pilot laboratoriji iz UME-a (Turska).

○ U okviru programa IPA 2011: *Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije u Crnoj Gori*, u aprilu 2014. godine, započeto je bilateralno poređenje otpornika od 100 Ω između Laboratorije za električne veličine Zavoda za metrologiju i odgovarajuće laboratorije iz LNE-a iz Francuske, koje je registrovano kao EURAMET-ov projekat 1319.

- U okviru Evropskog metrološkog istraživačkog programa (EMRP-a), predstavnica Zavoda za metrologiju, rukovodilac Laboratorije za temperaturu, preko grantova mobilnosti, boravila je u periodu od 24. novembra do 23. decembra 2013. godine u Laboratoriji za metrologiju i kvalitet na Elektrotehničkom fakultetu u Ljubljani. Ona je učestvovala u istraživanju na temu: „*Analiza samozagrijavanja (self-heating) standardnih platinskih otporničkih termometara prilikom kalibracija u fiksnim tačkama*“

U okviru EURAMET-a, 2008. godine je osnovana **Radna grupa za olakšavanje razvoja nacionalne metrološke infrastrukture** (Focus Group on Facilitating National Metrology Infrastructure Development), koja je u toku 2012. godine funkcionisala kao zajednička radna grupa EURAMET-a i WELMEC-a. Zadatak ove grupe je planiranje treninga iz oblasti metrologije, organizovanje međulaboratorijskih poređenja za potrebe metroloških institucija iz Crne Gore, Srbije, Makedonije, Bosne i Herecegovine, Albanije i Kosova, kao i uključivanje nacionalnih metroloških instituta u EMRP i EMPIR. Realizaciju planiranih aktivnosti finansirala je **PTB Technical Cooperation (Njemačka)** u okviru regionalnog projekta **Promotion of regional cooperation in South East Europe in the field quality infrastructure** (Unapređenje regionalne saradnje u zemljama jugoistočne Evrope u oblasti infrastrukture kvaliteta). Najznačajnije obuke iz oblasti metrologije za zaposlene iz Zavoda za metrologiju u izvještajnom periodu su organizovane u okviru pomenute Radne grupe.

Zavod za metrologiju je dopisni član **Međunarodne organizacije za zakonsku metrologiju OIML** od novembra 2007. godine, a od januara 2009. godine, pridruženi član **Evropske kooperacije u zakonskoj metrologiji WELMEC**. Punopravno članstvo u WELMEC-u je uslovljeno prijemom Crne Gore u Evropsku uniju. Predstavnici Zavoda učestvuju u radu radnih grupa (WG, WELMEC Working Groups).

Podsjetimo da je Crna Gora postala pridruženi član CGPM-a odnosno Generalne Konferencije za tegove i mjere, 1. avgusta 2011. godine. Zavod za metrologiju je 19. oktobra 2011. godine, potpisao CIPM MRA (CIPM Aranžman o međusobnom priznavanju).

U cilju daljeg unapređenja aktivnosti koje Zavod za metrologiju sprovodi u oblasti kontrole predmeta od dragocjenih metala, u oktobru 2012. godine, Zavod je postao član **Međunarodnog udruženja službi za analizu IAAO**.

U sklopu programa IPA 2011: *Regional Quality Infrastructure Western Balkans and Turkey*, organizovana je ocjena osposobljenosti (Proficiency testing) laboratorija u pogledu kalibracije u oblasti metrologije temperature, dužine, mase, kao i električnih veličina. Na završnom sastanku održanom u Ljubljani u periodu od 30. septembra do 04. oktobra 2013. godine, konstatovano je da su laboratorije Zavoda za metrologiju: Laboratorija za temperaturu, Laboratorija za dužinu, Laboratorija za masu i Laboratorija za električne veličine, ostvarile dobre rezultate.

Inicijalno predstavljanje Zavoda za metrologiju na VIII EURAMET-ovom Tehničkom komitetu za kvalitet (TC – Q) , realizovano je u martu 2013. godine u Sarajevu (BiH).

U okviru EURAMET-ovog projekta 1265: *Peer review of quality management system of Montenegrin Bureau of Metrology*, u junu 2013. godine izvršena je provjera implementacije sistema menadžementa kvalitetom u Zavodu za metrologiju, a u okviru

EURAMET-ovog projekta 1208: *Peer visits and reviews of QMSs in BIM, MBM and DMDM*, u julu 2013. godine, obavljena je provjera implementacije tehničkog dijela sistema menadžmenta kvalitetom u Zavodu za metrologiju od strane metroloških - tehničkih eksperata iz oblasti dužine, mase i temperature iz Direkcije za mere i dragocene metale (Srbija). Ocjenjivači su konstatovali da je sistem menadžmenta kvalitetom, adekvatan i u potpunosti implementiran u Zavodu za metrologiju, da ispunjava uslove iz CIPM MRA, kao i da je osoblje dobro obučeno i kvalifikovano.

Prva ocjenjivačka posjeta predstavnika Hrvatske akreditacijske agencije (HAA) i Akreditacionog tijela Crne Gore (ATCG-a), realizovana je 19. i 20. novembra 2013. godine. Nakon otklanjanja utvrđenih neusaglašenosti, čiji je rok bio 19. februar 2014. godine:

- Akreditaciono tijelo Crne Gore je dana 04.03.2014. godine dodijelilo Sertifikat o akreditaciji broj Lk 14.02, kojim je potvrđeno da organizacija Zavod za metrologiju zadovoljava zahtjeve standarda MEST EN/ISO 17025:2011 i kompetentna je za obavljanje poslova akreditacije (područje akreditacije: kalibracija mjerila mase, kalibracija mjerila temperature i kalibracija mjerila dužine).
- Hrvatska akreditacijska agencija (HAA) je dana 16.04.2014. godine, izdala Potvrdu o akreditaciji broj 2451, kojom se utvrđuje da je Zavod za metrologiju osposobljen prema zahtjevima norme HRN EN/ISO 17025:2007 za umjeravanje mjeril amase, temperature i duljine.

U Zavodu za metrologiju, sistem menadžmenta kvalitetom je implementiran u Laboratoriji za masu, Laboratoriji za dužinu i Laboratoriji za temperaturu. U izvještajnom periodu, inovirana su dokumenta sistema menadžmenta kvalitetom, tako da su trenutno u primjeni sljedeća dokumenta:

- QM.01: *Poslovnik o kvalitetu*
- QM.02: *Izjava o politici kvaliteta*
- QP.4.1/01: *Ovlašćenja i odgovornosti*
- QP.4.1/02: *Zaštita povjerljivosti informacija i vlasničkih prava korisnika*
- QP.4.1/03: *Zaštita elektronskog prenosa i čuvanja podataka*
- QP.4.1/04: *Rad odbora za kvalitet*
- QP.4.1/05: *Utvrdjivanje redosljeda kalibracija*
- QP.4.1/06: *Informisanje o efektivnosti sistema menadžmenta kvalitetom*
- QP.4.3/01: *Upravljanje dokumentima sistema menadžmentakvalitetom*
- QP.4.3/02: *Upravljanje eksternom dokumentacijom*
- QP.4.4/01: *Preispitivanje zahtjeva ponuda i ugovora*
- QP.4.5/01: *Podugovaranje kalibracija*
- QP.4.6/01: *Nabavka usluga i proizvoda*
- QP.4.7/01: *Odnos prema korisniku*
- QP.4.8/01: *Rješavanje prigovora i žalbi*
- QP.4.9/01: *Upravljanje neusaglašenostima*
- QP.4.10/01: *Poboljšavanja*
- QP.4.11/01: *Korektivne mjere*

- QP.4.12/01: *Preventivne mjere*
- QP.4.13/01: *Upravljanje zapisima*
- QP.4.14/01: *Interne provjere*
- QP.4.15/01: *Preispitivanje od strane rukovodstva*
- QP.5.2/01: *Stručno osposobljavanje osoblja*
- QP.5.4/01: *Validacija metoda kalibracije*
- QP.5.4/02: *Procjena i izražavanje mjerne nesigurnosti*
- QP.5.4/03: *Upravljanje podacima*
- QP.5.5/01: *Korišćenje i održavanje opreme*
- QP.5.6/01: *Sljedivost mjerenja*
- QP.5.8/01: *Rukovanje predmetima za kalibraciju*
- QP.5.9/01: *Obezbjedenje povjerenja u kvalitet rezultata kalibracija*
- QP.5.10/01: *Izdavanje uvjerenja o kalibraciji*
- QP.LM.01: *Opšta tehnička procedura za kalibraciju tegova*
- QP.LM.02: *Tehnička procedura za proračun konvencionalne mase i mjerne nesigurnosti kod kalibracije tegova*
- QP.LM.03: *Tehnička radna procedura za kalibraciju tegova*
- QP.LM.04: *Tehnička procedura kalibracije vaga sa neautomatskim funkcionisanjem*
- QP.LL.01: *Tehnička procedura za kalibraciju planparalelnih graničnih mjera od 0.5 mm do 100 mm*
- QP.LL.02: *Tehnička procedura za kalibraciju mikrometara za spoljašnja mjerenja, od 0 mm do 150 mm*
- QP.LL.03: *Tehnička procedura za kalibraciju pomičnih mjerila od 0 mm do 150 mm*
- QP.LL.04: *Tehnička procedura za kalibraciju komparatora za planparalelne granične mjere od 0.5 mm do 100 mm*
- QP.LT.01: *Tehnička procedura za kalibraciju staklenih termometara punjenih tečnošću od -80 °C do +278°C*
- QP.LT.02: *Tehnička procedura za kalibraciju indikatorskih termometara koji imaju sondu od -80 °C do +650°C*
- QP.LT.03: *Tehnička procedura za kalibraciju otporničkih termometara PRT/IPRT od -80 °C do +650°C*
- QP.LT.04: *Tehnička procedura za kalibraciju termoelemenata (TC) od -80 °C do +650°C*
- QP.LT.05: *Tehnička procedura za realizaciju tačke leda*
- QP.LT.06: *Tehnička procedura za određivanje evaluacije kalibracionih sistema (kupati i suvi blok kalibrator)*
- QP.LT.07: *Tehnička procedura za kalibraciju sekundarnog etalona SPRT (“annealing“)*
- QP.LT.08: *Tehnička procedura za realizaciju trojne tačke vode (TPW)*
- QI.01.01: *Opšte radno uputstvo za programe koji nemaju ugrađenu zaštitu od slučajnih grešaka tokom upotrebe*
- QI.01.03: *Opšte radno uputstvo za provjeru i podešavanje sistema za klimatizaciju UNIFLAIR - SUA 0331*

- QI.5.5/01-01: *Opšte radno uputstvo za obilježavanje etalona, mjerne i pomoćne opreme*
- QI.LL.01: *Tehničko radno uputstvo za rukovanje laserom*
- QI.LL.01-01: *Tehničko radno uputstvo za održavanje i korišćenje planparalelnih graničnih mjera*
- QI.LL.03: *Tehničko radno uputstvo za rukovanje softverom za praćenje uslova okoline OMEGA OM CP*
- QI.LM.01: *Tehničko radno uputstvo za podešavanje komparatora mase i vaga*
- QI.LM.02: *Tehničko radno uputstvo za međuprovjere u Laboratoriji za masu*
- QI.LM.03: *Tehničko radno uputstvo za transport etalona, mjerne i pomoćne opreme koja se koristi prilikom kalibracije vaga.*

Zaposleni u Zavodu za metrologiju su u toku 2013. godine, pripremili stručnu osnovu za izradu nacrtu propisa iz oblasti metrologije, tako da su na osnovu Zakona o metrologiji („Sl. list CG“, br. 79/08), donešeni sljedeći podzakonski akti koji transponuju EU direktive iz oblasti metrologije:

- Pravilnik o zahtjevima koji se odnose na uređaje i sisteme sa mjernom funkcijom („Sl. list CG“, br. 29/13), kojim se transponuje EU direktiva o mjernim instrumentima (MID 2004/22/EC i 2009/137/EC);
- Pravilnik o vagama sa neautomatskim funkcionisanjem („Sl. list CG“, br. 29/13), kojim se transponuje EU direktiva o vagama sa neautomatskim funkcionisanjem (NAWI 2009/23/EC).

Zavod za metrologiju kontinuirano obezbjeđuje usavršavanje zaposlenih učešćem na tehničkim komitetima EURAMET-a, međulaboratorijskim poređenjima, kongresima, konferencijama, seminarima, radionicama, kao i putem saradnje sa drugim nacionalnim metrološkim institutima. U izvještajnom periodu u okviru EURAMET-WELMEC-ove grupe - *Focus Group on Facilitating National Metrology Infrastructure Development*, programa IPA 2011: *Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije u Crnoj Gori*, projekta *Regional Quality Infrastructure Western Balkans and Turkey project* IPA 2011, posredstvom bilateralne saradnje Slovenije i Crne Gore, kao i u organizaciji Uprave za kadrove, organizovane su obuke iz različitih oblasti naučne i zakonske metrologije, kontrole prethodno upakovanih proizvoda, akreditacije laboratorija, usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa legislativom EU, kontrole predmeta od dragocjenih metala, opšteg upravnog postupka, strateškog planiranja rada, izrade i donošenja zakona itd.

AKREDITACIJA (Period izvještavanja: April 2013 – Jun 2014)

Administrativni kapaciteti:

Akreditaciono tijelo Crne Gore (ATCG) svoju djelatnost obavlja u skladu sa *Zakonom o akreditaciji* („Sl. list CG“ br. 54/09), *Odlukom o osnivanju Akreditacionog tijela Crne Gore* („Sl. list RCG“ br. 21/07), *Statutom Akreditacionog tijela Crne Gore* i internim pravilima i procedurama ATCG (12 internih pravila i 7 procedura).

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, ATCG ima ukupno 8 stalno zaposlenih službenika.

U registru ATCG ocjenjivača upisano je 9 vodećih ocjenjivača, 17 tehničkih ocjenjivača i 17 tehničkih eksperata (od kojih su neki iz zemalja okruženja).

U periodu izvještavanja, predstavnici ATCG (stalno zaposleni i eksterni ocjenjivači) su učestvovali na 30 nacionalnih i regionalnih konferencija, seminara i obuka organizovanih uglavnom u okviru projekata predpristupne pomoći EU (IPA, regionalna IPA i TAIEX), kao i u okviru PTB Projekta.

Opšti/Stratški dokumenti:

Na 44. sjednici održanoj 27.03.2014, Upravni Odbor ATCG je usvojio prijedlog dokumenta "Strategija razvoja akreditacije u Crnoj Gori 2015-2018" i odgovarajući "Akcioni plan za 2015". Navedena dokumenta su upućena nadležnom Ministarstvu ekonomije u cilju stavljanja u dalju proceduru donošenja od strane Vlade Crne Gore. Očekuje se da ova strateška dokumenta budu donešena do kraja 2014. godine.

Akreditacija TOU (osnovna djelatnost):

U junu 2013. godine, ATCG je akreditovalo jedno tijelo za ocjenu usaglašenosti (TOU) koje pripada grupi laboratorija za ispitivanje (područje akreditacije: fizička ispitivanja buke u radnoj i životnoj sredini):

- „*Montinspekt D.O.O - Podgorica*“.

U novembru 2013. godine, ATCG je akreditovalo jedno tijelo za ocjenu usaglašenosti (TOU) koje pripada grupi laboratorija za ispitivanje (područje akreditacije: ispitivanje jačine električnog polja):

- *Univerzitet Crne Gore, Elektrotehnički fakultet, Laboratorija za mjerenje nivoa elektromagnetnih emisija.*

U martu 2014. godine, ATCG je akreditovalo jedno tijelo za ocjenu usaglašenosti (TOU) koje pripada grupi laboratorija za etaloniranje (područje akreditacije: kalibracija mjerila mase, temperature i dužine):

- *Zavod za metrologiju Crne Gore.*

Zaključno sa junom 2014. godine, u nacionalnom sistemu akreditacije postoji ukupno dvadesetjedno (21) TOU akreditovano od strane ATCG, od kojih petnaest (15) pripadaju grupi laboratorija za ispitivanje, dva (2) pripadaju grupi laboratorija za kalibraciju, tri (3) pripadaju grupi kontrolnih tijela i jedno (1) grupi sertifikacionih tijela za sertifikaciju proizvoda.

U periodu izvještavanja, a u skladu sa *Planom nadzornih posjeta i ponovnog ocjenjivanja akreditovanih organizacija*, ATCG je sprovelo dvadesetdvije (22) nadzorne posjete u cilju praćenja kompetentnosti akreditovanih TOU i održavanja njihove akreditacije.

ATCG redovno održava Registar Akreditovanih TOU i informiše javnost i zainteresovane strane o akreditovanim tijelima za ocjenu usaglašenosti (www.atcg.co.me).

Međunarodna/regionalna saradnja:

ATCG ima status Punopravnog člana Evropske Kooperacije za Akreditaciju - EA (od novembra 2011. godine). U periodu izvještavanja, predstavnici ATCG su prisustvovali sjednicama i učestvovali u radu Generalne Skupštine EA (maj 2013-Francuska, novembar 2013-Norveška i april 2014-Poljska). Takođe, predstavnici ATCG su prisustvovali sjednicama i učestvovali u radu EA MAC Komiteta (april 2013-Estonija, oktobar 2013-Holandija i maj 2014-Republika Češka). Pored navedenog, ATCG u kontinuitetu i blagovremeno ispunjava sve obaveze koje proističu iz punopravnog članstva u EA.

ATCG ima status Pridruženog člana Međunarodne kooperacije za akreditaciju laboratorija - ILAC (od aprila 2009. godine). U periodu izvještavanja, predstavnik ATCG je prisustvovao sjednici i učestvovao u radu Generalne Skupštine ILAC/IAF (oktobar 2013-Južna Koreja). Pored navedenog, ATCG u kontinuitetu i blagovremeno ispunjava sve obaveze koje proističu iz pridruženog članstva u ILAC.

U periodu izvještavanja, a na osnovu prethodno potpisanih bilateralnih sporazuma o saradnji, ATCG je intenzivno sarađivao sa nacionalnim akreditacionim tijelima susjednih zemalja (Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Albanije).

NADZOR NAD TRŽIŠTEM - Period izvještavanja: 01. april 2013. – 05 jun.2014.

Zakonodavstvo na području opšte bezbjednosti proizvoda i nadzora na tržištu:

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 27. Marta, 2014. godine usvojila Predlog Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda i predlog Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu.

Predlogom Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda u nacionalno zakonodavstvo se transponuje Direktiva o opštoj bezbjednosti proizvoda 2001/91/EC i Direktiva 87/357/EEZ u vezi proizvoda koji obmanjujućim izgledom ugrožavaju zdravlje ili bezbjednost potrošača. Planiranim podzakonskim aktom, koji će se donijeti na osnovu ovog zakona (Uredba o načinu razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik), transponovaće se Odluka 2010/15/EZ o smjernicama za sprovođenje RAPEX sistema za razmjenu podataka o opasnim proizvodima.

Predlogom Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu u nacionalno zakonodavstvo se transponuje Regulativa 765/2008/EZ kojom se propisuju zahtjevi za akreditaciju i nadzor nad tržištem u vezi sa trgovinom proizvoda, u dijelu nadzora nad tržištem i kojom se ukida Regulativa 339/93/EEZ, Regulativa 764/2008/EZ kojom se propisuju postupci u vezi sa primjenom određenih nacionalnih tehničkih pravila na proizvode kojima se zakonito trguje na tržištu druge države članice i kojom se ukida Odluka 3052/95/EZ (u dijelu koji propisuje poslove "Kontaktne tačke za proizvode") i Direktivom 2001/95/EZ o opštoj bezbjednosti proizvoda.

Koordinaciono tijelo za tržišni nadzor:

Koordinaciono tijelo za tržišni nadzor (KT) je u izvještajnom periodu održalo dvije sjednice. (XII i XIII sjednica), na kojima se razmatrao Nacrt Izvještaja o radu Koordinacionog tijela za 2012.godinu i Izvještaj o radu Sistema brze razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik za 2012.godinu. Navedeni Izvještaji usvojeni su na sjednici Vlade od 17. oktobra, 2013.godine. Na drugoj sjednici KT, koja je održana 18. februara, 2014.godine, pored tekućih aktivnosti, pažnja je bila usmjerena na pripremi Nacionalnog programa nadzora proizvoda na tržištu za 2014.godinu.

Saradnja Tržišne inspekcije i Uprave carina:

U izvještajnom periodu, nastavljene su aktivnosti u cilju što bolje implementacije Memoranduma o saradnji Tržišne inspekcije i Uprave carina. U tom smislu, radna grupa, koju čine predstavnici ova dva organa, pripremili su katalog mjera o saradnji Tržišne inspekcije i Uprave carina.

U maju mjesecu, predstavnici Tržišne inspekcije su zajedno sa ekspertima za tržišni nadzor koji su angažovani u projektu IPA 2010 „Zaštita potrošača i tržišni nadzor“, posjetili carinarnicu Bar, gdje su sa predstavnicima Uprave carina razgovarali o saradnji ova dva organa, kao i o postupku tržišnog nadzora prilikom kontrole ulaska robe na tržište Crne Gore. Tom prilikom, predstavnici Tržišne inspekcije i Uprava carina su zajedno sa ekspertima sprovedi postupak provjere proizvoda ležajke i stolice, koji su namjenjeni za plaže.

Na sastanku u Upravi carina, na kojem su prisustvovali predstavnici Uprave za inspeksijske poslove, eksperti IPA Projekta „Zaštita potrošača i tržišni nadzor“, predstavljen je informacioni sistem Uprave carina i način njegovog korišćenja za potrebe Tržišne inspekcije. Sastanak je organizovan sa ciljem definisanja potrebnih podataka i modula za izvještavanje koji će se koristiti u Tržišnoj inspekciji.

Centralni informacioni sistem za praćenje opasnih proizvoda

U okviru IPA Projekta „Zaštita potrošača i tržišni nadzor“ razvijen je IT sistem, baziran na savremenim web tehnologijama, koji je integrisao tri glavna funkcionalna zahtjeva:

- Registar opasnih proizvoda sa sistemom za razmjenu informacija (notifikacija) o opasnim proizvodima koji je kompatibilan sa EU RAPEX-om.
- Sistem za upravljanje žalbama i pitanjima potrošača i razmjenu informacija između kompetentnih tijela u domenu zaštite potrošača.
- Web sajt preko kojeg će se plasirati informacije relevantne za potrošače.

Dio Sistema koji se odnosi na praćenje opasnih proizvoda, koji okuplja znatan broj relevantnih institucija i NVO, počeo je sa radom 13.09.2013.godine. Preko sistema je u izvještajnom periodu objavljeno 74 notifikacije o opasnim proizvodima.

Na javnom dijelu web sajta dostupne su informacije o opasnim proizvodima pronađenim na našem tržištu i to u vidu kategorisanog registra (sa svim relevantnim informacijama i slikama proizvoda) i onlajn obrazac za slanje žalbe ili pitanja potrošača. Dodatno se razmatraju i eventualno procesuiraju i sva obavještenja o opasnim proizvodima sa EU tržišta kojih prosječno ima pedesetak nedjeljno.

Ovaj Sistem ima za cilj da omogući građanima Crne Gore da se na što lakši i efikasniji način informišu o opasnim proizvodima nađenim na tržištu Crne Gore.

Edukacija:

U okviru IPA Projekta „Zaštita potrošača i tržišni nadzor“, održan je znatan broj seminara, radionica i sastanaka na kojima su EU eksperti predstavljali oblasti tržišnog nadzora i najbolju praksu država članica. U izvještajnom periodu, održane su radionice posvećene: bezbjednosti iz standarda za proizvode nosiljka za bebe, baštenski namještaj i naočare za sunce; pripremu check liste; zahtjevima bezbjednosti iz standarda za proizvode plutajuća pomagala po opštoj bezbjednosti i po Direktivi o ličnoj zaštitnoj opremi; pripremanju kontrolnih lista za električna kuvala i električne ventilatore; obukma za korišćenje Sistema za praćenje opasnih proizvoda / Centralni informacioni sistem za zaštitu potrošača, itd. Predstavnici Tržišne inspekcije su u okviru Projekta, bili u trodnevnoj studijskoj posjeti Nacionalnom organa zaštite potrošača u Mađarskoj, gdje su imali mogućnosti da se upoznaju sa veoma značajnim pitanjima u oblasti tržišnog nadzora.

U organizaciji GIZ-a (Njemačko društvo za internacionalnu saradnju) i njemačkog federalnog Ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj, u junu 2013 godine otpočela je realizacija novog regionalnog projekta „Poboljšanje koordinacije institucija za nadzor nad tržištem u cilju povećanja efikasnosti i efektivnosti“. Glavni ciljevi Projekta su: uspostavljanje regionalne mreže i podrška njenom razvoju, poboljšanje razmjene informacija o opasnim proizvodima, harmonizacija nadzora nad tržištem u regionu, zajedničke akcije nadzora nad tržištem, povećanje kapaciteta institucija, razmjena iskustava i najboljih praksi, podrška kampanjama jačanja svijesti potrošača i ekonomskih operatera i podrška saradnji institucija tržišnog nadzora sa carinskim organom. Polovinom 2013.godine je uspostavljena Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima preko koje se vrši razmjena kako informacija o opasnim proizvodima tako i razmjena kontrolnih (ček) lista za proizvode.

U okviru ovog projekta organizovane su zajedničke akcije inspektora za tri vrste proizvoda (igračke, električne pegle, dječja bicikla) koje su uz stručnu pomoć eksperta, sprovedene u Podgorici, Skoplju i Banja Luci.

U okviru Projekta Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije u Crnoj Gori (DQIM), U organizaciji pomenutog Projekta, predstavnik Uprave za inspeksijske poslove (Tržišna inspekcija) prisustvovao je radionici „Postupak notifikacije propisa i način informisanja zainteresovanih strana – Sporazum WTO/TBT“, radionici posvećenoj potrebi institucionalnih promjena i dogradnje proceduralnih pravila koji će omogućiti Crnoj Gori da se u najkraćem mogućem roku osposobi za izvršavanje obaveza koje proističu iz njenog članstva u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, kao i radionici na temu “Neharmonizovano područje u pravu EU-priprema akcionog plana Crne Gore“.

Spovođenje tržišnog nadzora

Proaktivni nadzor:

U proaktivnom nadzoru, shodno Nacionalnom programu nadzora na tržištu, za 2013 i 2014.godinu, za navedeni vremenski period, Tržišna inspekcija je ukupno kontrolisala 12 proizvoda i to: baštenski namještaj – namještaj za sjedjenje i stolove za kampovanje, upotrebu u domaćinstvu i javnu upotrebu; plutajuća pomagala za učenje plivanja; dječja prevozna sredstva sa točkovima – dječja kolica; dječja bicikla; naočare i filtere opšte upotrebe za zaštitu od sunca i filtere za direktno posmatranje sunca, nosiljke za bebe, svijetleći lanci, kosilice na motorni ogon, dječja odjeća, prenosna dječja svjetiljka, električna pegla, ventilator.

Zdravstveno-sanitarna inspekcija je kontrolisala plastične i drvene igračke (plastične lutke, drvene igračke), kozmetičke proizvode (gelovi za tuširanje odraslih i djece, šamponi za kosu za djecu i odrasle, sapuni, toaletne vode). Metrološka inspekcija je kontrolisala vage, vodomjere i aparate za mjerenje pritiska. Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je kontrolisala fiksne, bežične telefonske aparate, mobilne telefonske aparate, tablet uređaje, rutere, dječje igračke koje koriste RF spektar, dok je Ekološka inspekcija kontrolisala gorivo. Takođe, vršila je kontrolu na radioaktivnost roba pri uvozu (građevinski materijali, rude, metali i mineralni proizvodi). Fito sanitarna inspekcija je kontrolisala sredstva za zaštitu bilja i sredstva za ishranu bilja.

Reaktivni nadzor:

U reaktivnom nadzoru, u izvještajnom periodu, Tržišna inspekcija, Zdravstveno-sanitarna inspekcija, Direktor za vanredne situacije – Direkcija za inspeksijski nadzor i Inspekcija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, pratile su opasne proizvode na osnovu podataka preuzetih iz međunarodne baze podataka o opasnim proizvodima - RAPEX i drugih dostupnih baza podataka o opasnim proizvodima (Regionalna mreža za razmjenu informacija o opasnim proizvodima), na osnovu, po osnovu obavještenja inspektora iz nadzora, po prijavama potrošača. U izvještajnom periodu, na osnovu podataka preuzetih iz baze RAPEX, informacije su prosleđivane i Ministarstvu saobraćaja i pomorstva – Upravi pomorske sigurnosti i Ekološkoj inspekciji.

- **Tekući projekti pomoći koju Crnoj Gori pružaju druge nacionalne i međunarodne institucije i informacije o planiranoj pomoći EU**

Regionalni Projekat “Poboljšanje koordinacije institucija za nadzor nad tržištem u cilju povećanja efikasnosti i efektivnosti”: Crna Gora je preko Tržišne inspekcije uključena u regionalni Projekat “Poboljšanje koordinacije institucija za nadzor nad tržištem u cilju povećanja efikasnosti i efektivnosti”, koji realizuje GIZ/ORF – Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Evropu/, čiji je cilj da uspostavi i ojača regionalnu saradnju nadležnih organa u oblasti tržišnog nadzora.

“Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije u Crnoj Gori (DQIM),” je projekat koji finansira EU, a čiji je direktni korisnik Ministarstvo ekonomije. Predstavci Uprave za inspeksijske poslove, prisustvuju određenim obukama, koje su posvećene nadzoru na tržištu.

IPA Projekat “Zaštita potrošača i tržišni nadzor” čiji je direktni korisnik bila Tržišna inspekcija, u avgustu mjesecu je održao završni Upravni odbor na kojem je napravljen presjek postignutih rezultata i organizovanjem javnog događaja zatvoren pomenuti IPA Projekat.

2.1.2 Usklađivanje zakonodavstva sa direktivama Novog i Starog pristupa

NOVI PRISTUP

U izvještajnom periodu, Crna Gora je radila na usaglašavanju nacionalnog zakonodavstva sa relevantnim zakonodavstvom EU. U tabeli, u nastavku dat je prikaz usvojenih akata periodu april 2013 – jul 2014.

Direktiva /Regulativa	Uskladenost propisa CG sa izvorima prava Evropske unije	Pravni osnov	Nacionalno zakonodavstvo (zakoni, podzakonski akti)
Direktiva 2004/22/EC (Mjerni instrumenti)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11) Zakon o metrologiji ("Službeni list CG", br. 79/08)	Pravilnik o zahtjevima koji se odnose na uređaje i sisteme sa mjernom funkcijom ("Službeni list CG", br. 29/13)
Direktiva 2009/23/EC (Vage sa neautomatskim funkcionisanjem)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11) Zakon o metrologiji ("Službeni list CG", br. 79/08)	Pravilnik o vagama sa neautomatskim funkcionisanjem ("Službeni list CG", br. 29/13)
Direktiva 2006/95/EC (Električna oprema namijenjena za upotrebu u okviru određenih granica napona)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11)	Pravilnik o niskonaponskoj električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu u okviru određenih granica napona ("Službeni list CG", br. 2/14)
Direktiva 95/16/EC (Liftovi)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11)	Pravilnik o bezbjednosti liftova ("Službeni list CG", br. 2/14)
Direktiva 2000/14/EC (Emisija buke opreme koja se koristi na otvorenom)	Potpuno usklađeno	Zakon o zaštiti od buke („Službeni list CG” br. 28/11, 01/14)	Pravilnik o oznakama usaglašenosti za izvore buke koji se stavljaju u promet i upotrebu je objavljan, "Sl. list Crne Gore", br. 13/14 ("Službeni list CG", br. 13/14)
Regulativa EU 305/2011 (Građevinski proizvodi)	Djelimično usklađeno		Zakon o građevinskim proizvodima ("Službeni list CG", br. 18/14)

Direktiva 97/23/EC (Oprema pod pritiskom)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11)	Pravilnik o tehničkim zahtjevima za opremu pod pritiskom ("Službeni list CG", br. 18/14);
Direktiva 2009/105/EC (Jednostavne posude pod pritiskom)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11)	Pravilnik o jednostavnim posudama pod pritiskom ("Službeni list CG", br. 21/14)
Direktiva 2006/42/EC (Bezbbjednost mašina)	Potpuno usklađeno	Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti ("Službeni list CG", br. 53/11)	Pravilnik o bezbbjednosti mašina ("Službeni list CG", br. 22/14)

STARI (SEKTORSKI) PRISTUP

Farmaceutski proizvodi (ljekovi)

U oblasti farmaceutskih proizvoda (ljekova), u izvještajnom periodu, Crna Gora je nastavila sa usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa EU pravom. Na osnovu Zakona o ljekovima („Sl. list CG”, br. 56/11), Crna Gora je usvojila dva pravilnika i Smjernice:

1. Pravilnik o bližim uslovima i dokumentaciji potrebnoj za odobravanje i sprovođenje kliničkih ispitivanja ljekova za upotrebu u humanoj medicini („Službeni list Crne Gore“, broj 2/2014);
2. Pravilnik o načinu i uslovima oglašavanja ljekova („Službeni list Crne Gore“, broj 2/2014);
3. Smjernice Dobre prakse u distribuciji ljekova (internet stranica CALIMS-a).

Hemikalije, CLP i Deterdženti

U izvještajnom periodu, u skladu sa Zakonom o hemikalijama („Sl. list CG“, br. 18/12) Crna Gora je usvojila niz podzakonskih akata kojim se nacionalno zakonodavstvo usklađuje sa zakonodavstvom EU:

Regulativa (EZ) 1907/2006 (REACH)

1. Pravilnik o sadržaju bezbbjednosnog lista za hemikalije („Službeni list Crne Gore“, broj 13/13);
2. Pravilnik o sadržini dosijea hemikalija i registar hemikalija („Službeni list Crne Gore“, broj 19/13);
3. Pravilnik o utvrđivanju liste supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost („Službeni list Crne Gore“, broj 13/13);

4. Pravilnik o kriterijumima za identifikaciju supstance kao perzistentne, bioakumulativne i toksične i veoma perzistentne i veoma bioakumulativne supstance („Službeni list Crne Gore“, broj 13/13);
5. Pravilnik o načinu izrade i sadržaju izvještaja o bezbjednosti hemikalije („Službeni list Crne Gore“, broj 19/13);
6. Pravilnik o načinu vođenja evidencije o hemikalijama i izdatim dozvolama za obavljanje djelatnosti prometa opasnih hemikalija („Službeni list Crne Gore“, broj 19/13);
7. Pravilnik o zabrani i ograničenju korišćenja, stavljanja u promet i proizvodnji hemikalija koje predstavljaju neprihvatljiv rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu („Službeni list Crne Gore“, broj 19/13).

Regulativa (EZ) 1272/2008 – CLP

1. Pravilnik o kriterijumima i načinu klasifikacije, pakovanja i označavanja hemikalija i određenog proizvoda u klase opasnosti („Službeni list Crne Gore“, broj 53/12);
2. Lista klasifikovanih supstanci („Službeni list Crne Gore“, broj 58/12);
3. Pravilnik o kriterijumima za identifikaciju supstance kao perzistentne, bioakumulativne i toksične i veoma perzistentne i veoma bioakumulativne supstance („Službeni list Crne Gore“, broj 13/13);
4. Pravilnik o sadržaju bezbjednosnog lista za hemikalije („Službeni list Crne Gore“, broj 13/13).

Regulativa (EZ) 648/2004 – Deterdženti

1. Zakon o hemikalijama („Službeni list Crne Gore“, broj 18/12);
2. Pravilnik o metodama ispitivanja biorazgradljivosti površinski aktivne supstance, načinu obilježavanja i sadržaju Lista o sastavu deterdženta („Službeni list Crne Gore“, broj 50/13);
3. Pravilnik o utvrđivanju liste površinski aktivnih supstanci koje se mogu koristiti u deterdžentu („Službeni list Crne Gore“, broj 36/13).

Tačka Agende 2.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira) - dato tabelarnim pregledom (Aneks 1)

3. TRGOVINA

3.1. Razmjena statističkih podataka o trgovini i direktnim stranim ulaganjima

U **Aneksu 2** statistički podaci o trgovini dobijeni su od MONSTAT-a. Podaci o robnoj razmjeni su period od 2007. - 2013. godine.

Podaci koji su prikazani su u skladu sa važećim EU standardima i međunarodnim preporukama i to sa regulativama iz COMMUNITY LEGISLATION aplicable to the STATISTICS RELATING TO THE TRADE OF GOODS, vezane za EXTRASTAT:

- Council Regulation 1172/95
- Commission Regulation (EC) No. 1917/2000
- Regulation (EC) No. 471/2009 of the European Parliament and Council
- Commission Regulation (EC) No. 113/2010.

Podaci u Aneksu 2 su obrađeni po specijalnom trgovinskom sistemu shodno EUROPEAN LEGISLATION applicable to the STATISTICS RELATING TO THE TRADING OF GOODS.

U **Aneksu 3** prikazana je statistika stranih direktnih investicija Crne Gore. Podaci su dobijeni od Centralne banke Crne Gore (CBCG).

CBCG kompilira podatke o stranim direktnim investicijama u skladu sa međunarodnom metodologijom:

1. Priručnik za platni bilans (Balance of Payments Manual, fifth edition- BPM5)
2. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investments

Kompiliranje i obrada podataka zasniva se na izvještajima banaka o međunarodnim transakcijama (*International Transactions Reporting System*).

3.2. Administrativni kapaciteti u pogledu različitih nadležnosti u trgovini (trenutno stanje sa naglaskom na napredak ostvaren nakon posljednjeg sastanka Pododbora, uz poseban osvrt na rast broja zaposlenih, fluktuaciju osoblja i pruženu obuku)

Ministarstvo ekonomije je, između ostalog, nadležno je za trgovinska pitanja. Pored Direktorata za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju i ekonomske odnose s inostranstvom, pitanjem trgovine bavi se i Direktorata za unutrašnje tržište i konkurenciju. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je nadležno za kreiranje trgovinske politike u dijelu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

U Ministarstvu ekonomije, Direktoratu za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju i ekonomske odnose s inostranstvom, prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, sistematizovano je 23 službenika, od čega je trenutno uposleno 19 uključujući i Generalnog direktora.

U periodu mart 2013. godine – 1. jul 2014. godine, službenici Direktorata za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju i ekonomske odnose sa inostranstvom su pohađali sledeće seminare.

TEMA	DOMAĆIN	PERIOD	BROJ SLUŽBENIKA
<i>Izazovi za energetski sektor u zemljama Mediterana</i>	<i>Isola di San Servolo, Venecija, Italija</i>	<i>20 – 24. V 2013.</i>	<i>1</i>
<i>Trening program: Mentoring malih i srednjih preduzeća</i>	<i>Japan</i>	<i>31. VII -11. IX 2013.</i>	<i>2</i>
<i>Radionica o statističkim podacima u oblasti trgovine uslugama</i>	<i>Bosna i Hercegovina</i>	<i>7-10. IX 2013.</i>	<i>2</i>
<i>Vještine formalnog komuniciranja sa Evropskom unijom</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>09 – 12. IX 2013. 04 – 07. XI 2013.</i>	<i>1</i>
<i>Radionica o procedurama u oblasti državne pomoći</i>	<i>Bosna i Hercegovina</i>	<i>17 - 20. IX 2013</i>	<i>2</i>
<i>Obuka o kontroli izvoza robe dvostruke namjene</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>1 - 2. X 2013.</i>	<i>7</i>
<i>Drugi seminar o izradi Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2014-2018</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>14 - 15. X 2013.</i>	<i>3</i>
<i>Regionalni seminar o ICP programu i reviziji u postupku kontrole izvoza robe dvostruke namjene.</i>	<i>Srbija</i>	<i>12 - 13. X 2013.</i>	<i>2</i>
<i>EU pregovaračke vještine</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>04 - 07. XI 2013.</i>	<i>1</i>
<i>Razmjena informacija o izvozu naoružanja na regionalnom nivou</i>	<i>Srbija</i>	<i>4 - 6. XI 2013.</i>	<i>2</i>
<i>Inicijalni sastanak u cilju korišćenja „Transparentnog paketa“ svih CEFTA Potpisnica</i>	<i>Albanija</i>	<i>20. II 2014.</i>	<i>2</i>
<i>Public Finance Management</i>	<i>Holandija</i>	<i>9 – 20. III 2014.</i>	<i>1</i>

<i>EU Program: Zakon o spoljnoj trgovini naoruzanjem, vojnom opremom i nevojnim ubojnim sredstvima</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>5 – 6. III 2014.</i>	<i>6</i>
<i>Međunarodna konferencija o kontroli uvoza</i>	<i>Dubai/UAE</i>	<i>16 - 18. III 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Obuka o NATO-u za službenike za odnose sa javnošću državnih organa i članove Komunikacionog tima</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>18. III 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Regionalni seminar o osnovama kontrole strateške trgovine</i>	<i>Hrvatska</i>	<i>17 - 21. III 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Seminar on Superintendent Officials of China - Aid Programs for Montenegro in 2014</i>	<i>Kina</i>	<i>5. III - 18. III 2014.</i>	<i>2</i>
<i>Upravljanje javnim finansijama</i>	<i>Hag, Holandija</i>	<i>09 - 19. III 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Seminar o STO pravilima i posvećenosti Kine u pristupanju STO-u za zemlje Azije i Evrope 2014</i>	<i>Kina</i>	<i>27. III - 16. IV 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Obuka o kontroli uvoza na Univerzitetu Džordžija</i>	<i>SAD</i>	<i>24. III – 4. IV 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Regionalni seminar o istragama i procedurama</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>28 - 30. IV 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Seminar o posredovanju u trgovini oružjem i kontrolama</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>6 - 9. V 2014.</i>	<i>4</i>
<i>Regional Workshop on Arms Export Controls</i>	<i>Albanija</i>	<i>26 - 27. V 2014.</i>	<i>1</i>
<i>Direktiva o uslugama EK 123/2006, djelokrug direktive o uslugama i proces implementacije u Crnoj Gori</i>	<i>Crna Gora</i>	<i>30. V 2014.</i>	<i>5</i>

<p><i>XXIX Regionalni kurs o ključnim pitanjima međunarodne ekonomske agende“, u organizaciji Konferencije UN-a za trgovinu i razvoj (UNCTAD)</i></p>	<p><i>Beograd, Srbija</i></p>	<p><i>30. VI – 18. VII 2014.</i></p>	<p>2</p>
---	-------------------------------	--------------------------------------	----------

3.3. Usklađivanje zakonodavstva sa *acquis*-em (ostvareni napredak, naročito u pogledu izvoznih kredita i zakonodavstva u oblasti robe dvostruke namjene)

Zakonodavstvo u oblasti robe dvostruke namjene

U oblasti spoljne trgovine naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene, u donijeti su sljedeći propisi:

- Odluka o utvrđivanju Nacionalne kontrolne liste naoružanja i vojne opreme ("Službeni list CG", broj 43/13 od 13.09.2013.) – Usklađena sa celexom 52013XG0327(01);
- Odluka o utvrđivanju Nacionalne kontrolne liste robe dvostruke namjene ("Službeni list CG", broj 37/13 od 31.07.2013.) - Usklađena sa celexom 32012R0388, Anex I;

Osiguranje izvoznih kredita

U Crnoj Gori se do sada nisu izdavali izvozni krediti. Dinamika usklađivanja sa zakonodavstvom EU će se definisati kroz predstojeći proces pregovora o članstvu. Zakonodavni okvir za pomenutu oblast biće usvojen do dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Takođe, prilikom donošenja relevantne regulative, neće se povrijediti pravila dodjele državne pomoći.

3.4. Sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, uključujući postepeno ukidanje carina (uz najnovije podatke o napretku ostvarenom nakon posljednjeg sastanka Pododbora)

U odnosu na sprovođenje odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Uprava carina bez poteškoća primjenjuje Protokol 3 Sporazuma koji se odnosi na definiciju pojma "proizvodi sa porijeklom", obzirom da su, zahvaljujući naporima iz prethodnog perioda, pravila o porijeklu u svemu usvojena. Bez problema se odvija i saradnja između carinskih administracija EU i naše službe kada su u pitanju provjere vezane za porijeklo robe.

Takođe, bez poteškoća se sprovode i odredbe Protokola o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima (Protokol VI). U najvećem obimu administrativna pomoć carinskih službi EU se zahtijeva kada postoji sumnja u oblasti vrijednosti robe.

Vlada Crne Gore na godišnjem nivou vrši redovno usklađivanje nomenklature Carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije. Donošenjem Uredbe o Carinskoj tarifi za 2014. godinu ("Službeni list CG", broj 5/14), izvršeno je usklađivanje sa *Regulativom Komisije broj 1001/2013 od 4. oktobra 2013. godine o izmjenama Aneksa I Uredbe Savjeta (EEC), broj 2658/87 od 23. jula 1987. godine o tarifi i statističkoj nomenklaturi i o Zajedničkoj Carinskoj tarifi.*

Napominjemo da je Aneksom I Protokola o pristupanju Crne Gore Svjetskoj trgovinskoj organizaciji propisano sukcesivno smanjenje carinskih stopa na godišnjem nivou, do isteka perioda liberalizacije utvrđenog Protokolom (2022. godina). Stope dogovorene u okviru STO-a predstavljaju osnovne carinske stope, pa se navedeno smanjenje reflektuje u određenom procentu i na carinske stope dogovorene u okviru zaključenih sporazuma o slobodnoj trgovini i isto se prikazuje u Uredbi o Carinskoj tarifi.

3.5. STO - status

Vezano za preuzete obaveze kroz STO pregovarački proces, Crna Gora je u izvještajnom periodu:

- Postala potpisnica Protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS). Zakon o potvrđivanju Protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma TRIPS objavljen je u Službenom listu Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 6/2013 od 24.7.2013. godine.
- Stekla status posmatrača u Sporazumu o javnim nabavkama i pregovori su u toku. Imajući u vidu proces usaglašavanja crnogorske legistative sa EU, pregovori će se voditi uz konsultacije sa Evropskom komisijom.

U kontekstu EU integracija značajno je napomenuti da je i EU potpisnica prethodno pobrojanih Sporazuma.

3.6. Efekti CEFTA sporazuma, podaci o sprovođenju

Značajne aktivnosti u toku 2013. godini

Dodatni Protokol 2, o izmjeni depozitara je potpisan 30. maja, u Briselu.

Peti sastanak pomoćnika ministara (*Deputy Ministers Meeting*), održan je 18. juna, u Sarajevu.

Specijalni sastanak Zajedničkog komiteta (*Special Joint Committee Meeting*) je održan 22. jula, u Beogradu. Na sastanku je dogovoreno da Makedonija ukine ograničenja na izvoz pšenice i brašna.

Sastanak Podkomiteta za carinu i pravila o porijeklu je održan 7. novembra, u Skoplju. Održan je CEFTA Week 18-19. novembra, u Sarajevu.

Bosna i Hercegovina je, kao predsjedavajuća CEFTA-om u 2013. godini, sazvala sedmi redovni sastanak CEFTA Zajedničkog komiteta (*CEFTA Joint Committee Meeting* –

JCM), koji je održan u Sarajevu, 20. novembar 2013. godine. Na sastanku su predstavljeni izvještaji o radu CEFTA radnih tijela, kao i prioritet makedonskog predsjedavanja CEFTA Sporazumom u 2014. godini. Ovom prilikom su, kroz Ministarske zaključke, usvojena četiri dokumenta:

- ✓ Odluka br. 1 o mandatu CEFTA Sekretarijata 2014-2020;
- ✓ Odluka br. 2 o notifikaciji;
- ✓ Odluka br. 3 o izmjeni Aneksa 4;
- ✓ Preporuka o uvođenju „rebalansne mjere“.

Takođe, na CEFTA Zajedničkom komitetu, Bosna i Hercegovina i Republika Albanija potpisale su Protokol 3 o dodatnoj liberalizaciji trgovine poljoprivrednim proizvodima između ove dvije zemlje.

Značajne aktivnosti CEFTA radnih tijela tokom 2013. Godine

Podkomitet za poljoprivredu i sanitarne i fitosanitarne mjere održan je 17. aprila u Sarajevu. U pogledu pružanja tehničke pomoći u oblasti sanitarnih i fitosanitarnih mjera održane su dvije radionice. S tim u vezi, prva Radionica „Karantin štetnih organizama u šumarstvu“ je održana 18. aprila u Sarajevu, dok je druga radionica "CEFTA međuregionalna saradnja između SPS inspekcija na granicama" održana 18-19 septembra u Sarajevu.

Podkomitet za tehničke barijere i necarinske barijere u trgovini - Šesti sastanak je održan 7. februara u Budimpešti, sedmi 21. maja u Skoplju, a osmi 30. oktobra u Sarajevu. U okviru *Radne grupe o tehničkim barijerama u trgovini* održani su sljedeći sastanci: 13. maja u Beogradu i 30. septembra u Ljubljani.

Podkomitet za carine i pravila o porijeklu - Šesti i sedmi sastanak Podkomiteta za carinu i pravila o porijeklu održani su 6. juna i 7. novembra u Skoplju.

Pregovori o liberalizaciji trgovine uslugama u okviru CEFTA 2006 Sporazuma - Održan je drugi sastanak Radne grupe 17. juna u Sarajevu. Vlada Crne Gore je, na sjednici od 13. juna, utvrdila Osnovu za vođenje pregovora i zaključivanje Protokola o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica. Ovom prilikom je formiran i Pregovarački tim. Predmet pregovora je Protokol o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica, kao i tri modela za pregovore (A, B i C) koji predstavljaju Prilog Protokola.

Vlada Crne usvojila na sjednici od 14. novembra 2013. godine Strategiju razvoja Jugoistočne Evrope do 2020. godine (*SEE 2020 Strategy*). Naime, za implementaciju prvog od pet stubova Strategije – Integrirani razvoj (*Integrated Growth*), biće zadužena CEFTA radna tijela.

Aktivnosti u 2014. Godini

Od 1. januara 2014. godine, Crna Gora predsjedava *Podkomitetom za uklanjanje tehničkih i netarifnih barijera u trgovini* kao i *Radnom grupom za uklanjanje tehničkih*

barijera. S tim u vezi, u Podgorici održan je 27. maja Podkomitet, i prvi sastanak Radne grupe 5. marta, u Briselu, dok je drugi sastanak Radne grupe održan u Briselu, 3. juna. Planirane aktivnosti tokom crnogorskog predsjedavanja su: koordinacija sa drugim CEFTA tijelima, eliminacija netarifnih barijera u trgovini, smanjenje i uklanjanje tehničkih barijera u trgovini kao i povećanje transparentnosti, notifikacije i razmjene informacija.

CEFTA Podkomitet za poljoprivredu i SPS mjere će se održati u periodu 9-10. juna, u Skoplju. Na sastanku će se raspravljati o:

- Sanitarnim i fitosanitarnim mjerama;
- SPS bazi podataka i Transparentnom paketu;
- Trgovini poljoprivrednim proizvodima
- Poljoprivrednim proizvodima u lancima snadbijevanja
- Olakšicama u trgovini

CEFTA Podkomitet za carine i pravila o porijeklu će se održati 12. juna, u Beogradu. Tom prilikom predviđene su sledeće aktivnosti:

- Diskusija CEFTA potpisnica, koje su ratifikovale Pan- Euro-Med konvenciju, u pogledu implementacije Odluke br. 3/2013.
- Prezentiranje koncepta pojednostavljenja carinskih procedura u trgovini (*CEFTA Trade Facilitation Concept*).
- Mjerenje implementacije CEFTA dijagonalne kumulacije (*Measuring Implementation of Diagonal Cumulation in CEFTA*).

Pregovori o liberalizaciji trgovine uslugama u okviru CEFTA 2006 Sporazuma - Predmet pregovora je Protokol o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica sa aneksima. Tekst Protokola je u načelu usaglašen, a članom 9, stav 3 predviđeno je da strane otpočnu sa neophodnim procedurama u vezi sa zaključivanjem sporazuma o međusobnom priznavanju kvalifikacija kao što je navedeno i u članu VII Opšteg sporazuma o trgovini uslugama u okviru STO-a (eng. GATS). U cilju pripreme za pregovore, Svjetska banka je napravila Studiju vezano za sporazume o međusobnom priznavanju kvalifikacija u profesionalnim uslugama.

Svjetska banka i CEFTA Sekretarijat su 29. aprila 2014. godine organizovali *Dialogue on Regional Mobility of Professionals in CEFTA*, na kojem su CEFTA potpisnice prezentovale trenutno stanje u ovoj oblasti, preuzete obaveze u okviru članstva u STO-u, kao i buduće obaveze u kontekstu EU integracija.

Aktivnosti u pogledu transparentnosti CEFTA-e

CEFTA Trade Portal se redovno ažurira na svaka 3 mjeseca.

Od novembra, CEFTA MADB je u potpunosti u nadležnosti zemalja potpisnica koje su zadužene za njeno redovno ažuriranje.

CEFTA SPS baza podataka se primjenjuje od 2013. godine. U ovoj bazi se mogu naći sveobuhvatne informacije o postojećim SPS mjerama koje se primjenjuju širom Regiona, kao i podrška u radu u okviru Podkomiteta za necarinske barijere i tehničke barijere u trgovini, naročito kada su u pitanju potencijalne aktivnosti usmjerene ka smanjenju NTB-a.

Statistički podaci vezani za robnu razmjenu sa potpisnicama CEFTA 2006 i direktne strane investicije prikazani su u **Aneksu 2 i 3**.

3.7. Pregovori o sporazumima o slobodnoj trgovini i bilateralnim investicionim sporazumima sa trećim zemljama

Pregovori o sporazumima o slobodnoj trgovini (FTA)

U toku su pregovori sa članicama Carinske unije (Ruska Federacija, Bjelorusija i Kazahstan). Predmet dosadašnjih pregovora sa Ruskom Federacijom nije bio Sporazum o slobodnoj trgovini već samo Protokol sa pratećim priložima, i u skladu sa pomenutim do izmjena Sporazuma neće doći. Bilo je dogovoreno da se sa Bjelorusijom i Kazahstanom pojedinačno pregovaraju osnovni tekstovi FTA, dok bi prateći aneksi (pravila porijekla i Liste izuzeća iz režima slobodne trgovine) bili isti za sve članice Unije. Napominjemo, da je tekst Protokola i prateći aneksi a koji su dogovoreni tokom 2012. godine, nakon čega nije bilo pregovora ili izmjena teksta, poslati EK.

U međuvremenu je od strane Evroazijske ekonomske komisije traženo da se dokumenta koja su predmet pregovora potpišu u multilateralnom formatu, gdje bi sa jedne strane potpisnica bila Crna Gora, a sa druge zemlje članice Carinske unije i Evroazijska komisija. Vezano za pomenuto od strane Crne Gore tokom februara o.g. upućen je zahtijev da ruska strana dostavi predlog dokumenta u multilateralnom formatu. Ruski predlog još uvijek nije dobijen.

Pregovori o bilateralnim investicionim sporazumima sa trećim zemljama

Za posmatrani izvještajni period Crna Gora nije potpisala nove bilaterlane investicione sporazume.

U toku su pregovori o uzajamnom podsticanju i zaštiti investicija sa sljedećim zemljama: Argentina, Moldavija, San Marino, Norveška, Hrvatska, Francuska, Rumunija, Bugarska, Iran, Alžir, Portugal, Tajland, Kosovo i BiH.

3.8. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira) - dato tabelarnim pregledom (Aneks 1)

4. INDUSTRIJA

4.1 Predstavljanje od strane Komisije novih saopštenja o Uniji za inovacije i industrijskoj politici

4.2. Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapaciteti (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon posljednjeg sastanka Pododbora)

U posmatranom periodu nije bilo promjena u pogledu zakonodavstva i institucionalnih/administrativnih kapaciteta.

Aktivnosti na unaprjeđenju poslovnog ambijenta

U godinama ekonomskih i fiskalnih izazova reforme administrativnog sistema i regulatornog okvira ključni su koraci za unaprjeđenje investicione klime kao preduslova privrednom rastu. Kreiranje jednostavnijih procedura, modernizacija državne uprave, kao i krajnje efikasna administracija, sve su ciljevi reformskih mjera kojima koordinira Savjet za unaprjeđenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi.

U dijelu unaprjeđenja poslovnog ambijenta, kao rezultat prethodnih mjera Savjeta, a posebno kao osnova za buduće reforme ističu se sljedeće aktivnosti: uvođenje jednošalterske registracije privrednih subjekata i omogućavanje elektronskog podnošenja prijave za registraciju, uvođenje one stop shop procedure za izdavanje građevinske dozvole, omogućavanje elektronskog plaćanja većeg broja poreza, pojednostavljenje izvršenja pravosnažnih sudskih presuda, proširenje obuhvata kreditnog registra, pojednostavljenje procedure zapošljavanja stranaca, kreiranje online registra licenci, smanjenje administrativnih taksi, realizacija aktivnosti na povećanju transparentnosti u poslovanju privrednih subjekata i prevazilaženju problema nelikvidnosti i dr.

Oblasti strukturnih reformi koje su bile predmet analiza u 2013. godini jesu: sektor obrazovanja, zdravstva, kao i penzijskog sistema. Neophodnost strukturnih promjena u navedenim oblastima bilo je smjernica za dokumenta koja su koordinacijom Savjeta pripremljena, prije svega usljed potrebe analize rezultata dosadašnjih reformi u ovim sektorima, kao osnove za buduće novine. Osnove ovih materijala u strukturnim reformama odnosile su se na jačanje privatne inicijative u oblastima zdravstva i obrazovanja, posebno kroz primjenu javno-privatnog partnerstva.

Takođe, važno za dalje unaprjeđenje obrazovanja kao preduslova efikasne ekonomije kroz kreiranje kvalifikovanog kadra, analize u segmentu obrazovanja imale su osnovne preporuke u dijelu usklađivanja potreba tržišta rada sa ponudom, kao i uvođenje koncepta vaučera u visoko-školskom sistemu. Za modernizaciju sistema obrazovanja posebno su značajne mjere Savjeta za uvođenje većeg stepena korišćenja informacione tehnologije, u smislu korišćenja elektronskih udžbenika i tablet računara u nastavi, što je imalo za rezultat započinjanje pilot projekta za sljedeću nastavnu godinu u osnovnom obrazovanju.

Pored navedenog jedan od naznačajnih dokumenata koji je Savjet procesuirao tokom 2013. godine, a Vlada usvojila, bila je „Analiza fiskalитета na lokalnom nivou“ kao prvi materijal sa fokusom na unaprjeđenju investicionih uslova na nivou lokalne vlasti, kao i eliminisanja jednog od najznačajnijih barijera za realizaciju investicija – naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta.

U dijelu regulatornih reformi, Vlada Crne Gore je, na predlog Savjeta za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi usvojila Plan unutrašnje reorganizacije javnog sektora sa Akcionim planom za period 2013 – 2017. Pored potrebe za smanjenjem broja zaposlenih u javnom sektoru, neophodno je obezbjediti da manji broj zaposlenih efikasnije pruža kvalitetnije javne usluge građanima. U skladu sa tim utvrđen je i cilj Plana, a to je stvaranje efikasne, ekonomične, i efektivne javne uprave, koja počiva na najboljim međunarodnim standardima i praksama.

Takođe, nastavljena je implementacija Analize procjene uticaja propisa (Regulatory Impact Assessment), kao i implementacija projekta „Giljotine propisa“.

Praćenje dosadašnjih reformi, kao i nastavak unaprjeđenja započetih administrativnih procedura biće prioriteta Savjeta za budući period. S tim u vezi, u narednom periodu, Savjet će biti posvećen daljoj implementaciji preporuka Analize fiskaliteta na lokalnom nivou; implementaciji one stop shop-a za izdavanje građevinskih dozvola u jedinicama lokalnih samouprava; rješavanje problema nelikvidnosti kroz donošenje Zakona o dobrovoljnom finansijskom restrukturiranju i realizaciju treće faze „Podgoričkog modela“; unaprjeđenje stanja u oblasti registracije preduzeća na planu elektronske registracije i omogućavanje registracije u svim podružnicama Poreske uprave; dalje unaprjeđenje stanja u oblasti izvršenja ugovora pojednostavljenjem postupka kroz povećanje efikasnosti, smanjenje troškova i trajanje postupka i dr.

4.3. Napredak u oblasti politike koja se tiče malih i srednjih preduzeća. Mala i srednja preduzeća – sprovođenje Akta o malim preduzećima: kratak pregled aktivnosti preduzetih u periodu od posljednjeg sastanka Pododbora, sa posebnim naglaskom na pristup malih i srednjih preduzeća kreditima i na jačanje njihovih tehnoloških kapaciteta

Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća 2011-2015. godine definiše politiku i pravce razvoja preduzetničke politike u Crnoj Gori. Implementacija politike MSP na godišnjem nivou definisana je zadacima i mjerama godišnjeg Akcionog plana čiju koordinaciju u izradi kao i monitoring i evaluaciju definisanih aktivnosti obezbjeđuje Direkcija za razvoj MSP. Osim učešća u realizaciji mjera nefinansijske podrške sektoru MSP, Direkcija za razvoj MSP radi i na jačanju promocije evropskih vrijednosti u razvoju politike MSP i preduzetništva, odnosno nacionalni je koordinator sprovođenja principa Akta o malim preduzećima – SBA koji definiše politiku MSP u EU. Strateški dokumenti su usklađeni sa principima SBA

Shodno mjerama iz Akcionog plana 2013. za implementaciju Strategije razvoja MSP i preporukama Small Business Acta-SME Policy Index 2012, ostvareni su sljedeći rezultati i efekti:

1. Poboljšanje poslovnog okruženja - Savjet za unaprjeđenje poslovnog ambijenta strukturnih i regulatornih reformi i Ministarstvo finansija su nastavili sa mjerama na poboljšanju poslovnog okruženja za poslovanje MSP (opširnije dijelu 4.2. Aktivnosti na unaprjeđenju poslovnog ambijenta).

2. Jačanje finansijske podrške – Finansijska podrška MSP u vidu kredita i fakoringa je unaprijeđena u 2013. godini (detaljnije u dijelu Finansijska podrška sektoru MSP), omogućeno je korišćenje sredstava iz fonda EIB kroz 2 tranše, čime je upotpunjena ponuda raspoloživih finansijskih sredstava za MSP.

3. Jačanje konkurentnosti MSP i promocija preduzetništva:

Jačanje institucionalne podrške razvoju MSP—shodno preporukama SBA, stvoreni su uslovi za unaprjeđenje institucionalne osnove za pružanja usluga podrške, posebno za početnike u biznisu. U okviru IPA 2011 programa „*Inter-municipal development grant programme*“ odobren je grant za projekat „*Establishment of Regional Business Center and Incubator for North-East Montenegro*“ za formiranje kancelarije Regionalnog biznis centra za 5 opština sjevera CG (Berane, Rožaje, Plav, Andrijevica i Bijelo Polje), i inkubatora sa sjedištem u Beranama. U cilju unaprjeđenje pružanja poslovnih informacija u okviru *on line MSP portala*, urađen je pilot projekat *on line* MSP portal za opštinu Bijelo Polje.

Stimulisanje konkurentnosti i izvoza MSP-internacionalizacija – urađen je Akcioni plan za 2013. i 2014. godinu kao i Izvještaj o realizaciji Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou za 2013. godinu. Kako bi se unaprijedio nivo znanja i informisanost preduzeća o mogućnostima izvoza i nastupa na stranim tržištima, kontinuirano se pružaju informacije o stranim tržištima, postojećim i potencijalnim izvoznicima u okviru Tržišno informativnog sistema, a izrađene su i 3 sveobuhvatne studije istraživanja tržišta Srbije, Makedonije, Kosova - prehrambena industrija.

Uz podršku CEI i OECD, realizovan je projekat „Procjena sprovođenja specifičnih podsticajnih mjera za mala i srednja preduzeća“ i istraživanje o tome koliko su već sprovedene podsticajne mjere bile efektivne, tj. koliko je njihova implementacija doprinijela razvoju preduzeća. Rezultati istraživanja su urađeni o preduzećima koja su koristila podsticajnu mjeru Grant šeme za refundaciju troškova u cilju jačanja marketing funkcije preduzeća i mjere Vaučerskih šema za inovativna mala i srednja preduzeća. Navedeni podsticaji u vidu grantova i vaučera obezbijedili su povećanje prodaje i prihoda preduzeća, omogućili prodaju novim klijentima i u zemljama gdje se nije izvozilo, ulaganje u opremu, informacione tehnologije, marketing, itd.

U sklopu Programa podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu, u 2013. godini su realizovana 4 Javna poziva i odobrena su sredstva za 5 klastera u ukupnom iznosu od 35.000 € (iznos odobrenih sredstava po aplikaciji u 2013. godini bio je 7.000 €). Početkom 2014. godine navedeni Program je proširen i preimenovan u Program podsticanja razvoja klastera u Crnoj Gori do kraja 2016. godine, tako da je na raspolaganju privrednim subjektima u klasterima sa cijele teritorije Crne Gore. Takođe, maksimalan iznos odobrenih sredstava po aplikaciji u 2014. godini povećan je na 10.000 €. U tekućoj godini raspisan je jedan Javni poziv za učešće u Programu i u toku je procedura donošenja odluke.

Ministarstvo ekonomije je od 2014. godine započelo sa realizacijom Programa povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period 2014-2016. godine, sa ciljem da obezbijedi podršku preduzetnicima, malim i srednjim privrednim društvima i klasterima malih i srednjih preduzeća da povećaju svoju konkurentnost kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda za dobijanje akreditacije za ocjenjivanje usaglašenosti. Maksimalan iznos odobrenih sredstava po aplikaciji u 2014. godini je 5.000 €. U tekućoj godini raspisan je jedan Javni poziv za učešće u Programu i u toku je procedura donošenja odluke.

Od 01.01.2013. CEFTA zemlje potpisnice preuzele su održavanje CEFTA Trade Portala. Organizovana je promocija društvene odgovornosti u okviru 4 okrugla stola na kojima je predstavljen i promovisan je Priručnik za DOP namijenjen MSP. Lansiran je i standard MEST ISO 26000 za društvenu odgovornost.

Jačanje edukacije i savjetodavnih usluga za MSP–Nacionalno partnerstvo za preduzetničko učenje, u 2013. godini je organizovalo 2 sastanka i jednu radionicu što je predstavljao priliku za razmjenu iskustava o tome kako različiti partneri učestvuju u implementaciji i razvoju preduzetničkih kompetencija. U dijelu SEECEL projekta integracije ključne kompetencije preduzetništvo u osnovno obrazovanje ISCED 2, urađeno je uputstvo za implementaciju preduzetničkog učenja kroz obavezne predmetne programe u osnovnim školama, kreiran link, organizovane su obuke nastavnika i učenika. U srednjem stručnom obrazovanju predmet Preduzetništvo je uveden u sva područja rada kao obavezni ili kao izborni stručno-teorijski predmet, osnovano je 70 preduzeća za vježbu u 15 srednjih stručnih škola i 4 preduzeća za vježbu na Ekonomskom fakultetu. Organizovano je regionalno takmičenje (50 učesnika) za najbolji Biznis plan za učenike iz 6 škola sa sjeveroistoka Crne Gore. Osnovani su preduzetnički centri u 3 srednje stručne škole na sjeveru Crne Gore i to u Mojkovcu, Bijelom Polju i Beranama, sa ciljem da podstiču mlade i nezaposlene ljude da kroz određene oblike obrazovanja steknu preduzetnička znanja i vještine koje će im omogućiti da pokrenu ili unaprijede sopstveni biznis.

Na ustanovama visokog obrazovanja u Crnoj Gori, predmet Preduzetništvo postoji na svim univerzitetima u okviru studijskih programa sa biznis orijentacijom, kako na osnovnim tako i na postdiplomskim studijama. Najviše aktivnosti je sprovedeno na Ekonomskom fakultetu (zimski škola preduzetništva, virtuelna preduzeća, serija seminara o preduzetništvu, međunarodna preduzetnička konferencija, itd). U sklopu Evropske nedjelje malih i srednjih preduzeća-SME Week, organizovan je okrugli sto na temu „Preduzetničko učenje u sistemu obrazovanja“.

U 2013. godini nastavljen je rad na razvoju kvalifikacija. Pored 10 sektorskih komisija koje su formirane i počele sa radom ranije, u 2013. godini formirane su još 3 sektorske komisije (prirodne nauke, društvene nauke, usluge). Proširen je model pružanja usluga MSP-uvodjenje mentoringa u formatu neposrednog rada sa preduzećem, rješavanja problema i planiranja budućeg poslovanja. Unaprijeđeno je znanje MSP u više oblasti neophodnih za poslovanje kroz obuke i treninge u okviru neformalnog obrazovanja.

Statističko praćenje i promocija MSP, žensko preduzetništvo – Statističko praćenje sektora MSP je dijelom unaprijeđeno i objavljeni su statistički podaci o sektoru MSP za 2012. godinu. Kreirana je baza uvoznika i izvoznika kao i indikatori za klasu veličine po kojoj se oni klasifikuju na mala i srednja preduzeća koja se bave uvozom i izvozom. U 2014. godini je formirana Radna grupa čiji je zadatak da izradi dokument o unaprijeđenju statističkog praćenja MSP sektora.

Ekonomsko osnaživanje žena kao i znanje i vještine u osnivanju i poslovanju preduzeća je unaprijeđeno. Sprovedeno je istraživanje o potrebama za obrazovanjem i obukom u preduzećima čiji su vlasnici žene. Broj preduzeća čiji su osnivači žene je povećan kroz finansijsku podršku. IRFCG je u 2013. godini, na osnovu posebne kreditne linije namijenjene ženama-nosiocima biznisa, finansirao 8 kredita u ukupnom iznosu od 0.259 mil€. Pripadnicama ženskog pola je od strane ZZZCG odobren 21 kredit, za otvaranje 24 nova radna mjesta, u iznosu od 0.120 mil€.

Organizovano je više tematskih sastanaka na temu ženskog preduzetništva, održane su fokus grupe sa preduzetnicama i predstavnicima institucija/organizacija i dobijanje njihovih preporuka predstavlja formalni početak rada na Strategiji razvoja ženskog preduzetništva 2014-2015. Potpisan je sporazum o obezbjeđivanju tehničke podrške za izradu Strategije za razvoj ženskog preduzetništva 2014-2015 i formirana je međusektorska Radna grupa.

4. Podrška početnicima u biznisu – start up

Jačanje institucionalne infrastrukture za podršku započinjanja biznisa–Biznis Start up Centar Bar i D.o.o. Inventivnost Podgorica su dva biznis inkubatora koja su operativna u Crnoj Gori. Postojeći kapacitet i nivo pruženih usluga u okviru inkubatora u Baru je unaprijeđen, dok je u slučaju Biznis inkubatora u Podgorica izražen opadajući trend. Proširenje infrastrukture inkubatora je planirano odobrenim grantom u okviru IPA 2011 programa za formiranje inkubatora u Beranama.

Unaprijeđenje kvaliteta i dostupnosti finansijske podrške - Finansijskom podrškom IRFCG i ZZZCG su otvorena nova preduzeća i unaprijeđeno poslovanje postojećih preduzeća početnika u biznisu, (detaljnije u dijelu Finansijska podrška sektoru MSP).

Unaprijeđenje kvaliteta i dostupnosti nefinansijske podrške – pružanje usluga početnicima u biznisu je ostvareno kroz uspostavljanja jednog virtuelnog preduzeća i obuku 15 polaznika i stvaranje uslova za realizaciju još 4 virtuelna preduzeća sa 57 polaznika.

Finansijska podrška sektoru MSP

Finansijska podrška sektoru malih i srednjih preduzeća u 2013. godini se realizovala u vidu odobrenih kredita, faktoring aranžmana unaprijeđena je, kako po broju tako i po vrijednosti odobrenih sredstava. IRFCG je odobrio 172 kredita ukupne vrijednosti od 37,81 mil€. Od ukupnog iznosa odobrenih kredita, 21 mil € je obezbijeđeno iz sredstava

EIB, po osnovu potpisanog Ugovora o kreditnom aranžmanu. Za prva 3 mjeseca 2014. godine ukupno je odobreno 60 kredita u iznosu od 5,6 mil €.

Putem instrumenta faktoringa, u 2013. godini su odobrena 22 aranžmana i otkup potraživanja u ukupnom iznosu od 28,10 mil €.

U 2014. godini sklopljeni su ugovori o faktoring finansiranju sa 10 preduzeća, od kojih su 4 iz oblasti proizvodnje i 6 iz ostalih djelatnosti. Za iste su odobreni limiti u ukupnom iznosu 9,18 mil €. Vrijednost otkupljenih potraživanja u istom periodu je 4,4 mil €.

Zavod za zapošljavanje je u 2013. godini finansirao 75 kredita u vrijednosti od 0.45 mil € namijenjenih otvaranju 191 novog radnog mjesta. U periodu 01.01-31.03.2014. godine finansiran je 1 projekat u vrijednosti 5.000€ za otvaranje 1 novog radnog mjesta.

Unaprjeđenje tehnoloških kapaciteta MSP

U cilju podsticanja saradnje naučno-istraživačke zajednice s privredom i podsticanja inovativnosti u privrednom sektoru, u Ministarstvu nauke u toku su aktivnosti na uspostavljanju prvog Centra uspješnosti i Naučno-tehnološkog parka u Crnoj Gori.

Vlada Crne Gore, preko Ministarstva nauke i Ministarstva prosvjete, iz sredstava kredita dobijenog od Svjetske banke, implementira projekat „Visoko obrazovanje, istraživanje i inovacije za konkurentnost Crne Gore (INVO)“. Komponenta projekta Nauka, realizuje se za potrebe finansiranja uspostavljanja prvog Centra uspješnosti i krupnijih kolaborativnih istraživačkih grantova, u periodu 2014-2017.

Nakon objavljenog Konkursa za uspostavljanje prvog Centra uspješnosti Ministarstva nauke i sprovedenog procesa evaluacije od strane međunarodnih evaluatora i preporuke Savjeta za naučno-istraživačku djelatnost, prvorangirani po pozivu za dodjeljivanje granta za osnivanje prvog Centra uspješnosti je Univerzitet Crne Gore - Elektrotehnički fakultet, iz Podgorice, sa naučno-istraživačkim projektom “Centar izvrsnosti u bioinformatiki (BIO-ICT)” u vrijednosti od 3,42 mil €, za period od tri godine, počev od 01. juna 2014. godine do 31. maja 2017. godine. Ministarstvo nauke je 30. maja 2014. godine zaključilo Ugovor o realizaciji predmetnog naučno-istraživačkog projekta sa Elektrotehničkim fakultetom i odobrilo dodjelu grant sredstava za realizaciju ovog projekta, u ukupnom iznosu od 3,42 mil €. Centar uspješnosti “BIO-ICT” počeo je sa radom 01. juna 2014. godine.

U okviru “INVO” projekta, finansira se i program krupnih istraživačkih grantova, kojim se jačaju I&R kapaciteti u nacionalnom inovacionom sistemu, međunarodna saradnja i generišu komercijalne inovacije. Ministarstvo nauke je na osnovu Konkursa za istraživačke grantove, u maju 2014. godine donijelo odluke o prihvatanju 4 projekta istraživanja i razvoja, i to: Elektrotehničkog fakulteta UCG, Biotehničkog fakulteta UCG, Fakulteta za pomorstvo UCG i Fakulteta za politehniku UDG, i zaključilo ugovore o realizaciji projekta, sa ukupnim iznosom od 1,34 mil €. Grant sredstva za realizaciju projekta istraživanja i razvoja, dodijeljena su za period od tri godine.

Ministarstvo nauke je u maju 2014. godine objavilo drugi Konkurs za istraživačke grantove, sa rokom prijave do 19. septembra 2014. godine, sa ukupnim iznosom sredstava do 1,2 mil €.

Strateškim planom sa ciljem planiranja i razvoja Naučno-tehnološkog parka (NTP) utvrđeno je da se isti koncipira kao umrežena struktura koja će imati svoje sjedište u Podgorici i tri decentralizovane jedinice – Impulsna centra, i to u: Nikšiću, Baru i Pljevljima.

U skladu sa Strateškim planom za uspostavljanje NTP-a, pristupilo se uspostavljanju prvog impulsnog centra "Tehnopolis", sa sjedištem u Nikšiću. Uspostavljanje prvog impulsnog centra u Crnoj Gori će doprinijeti: povezivanju nauke i biznis sektora; poboljšanju kompetitivnosti MSP i promociji preduzetništva; kao i podršci start-up kompanijama.

Projekat realizuje Ministarstvo nauke, u saradnji sa: Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, Investiciono-razvojnim fondom Crne Gore, Direkcijom za javne radove i Opštinom Nikšić.

Ministarstvo nauke je sprovelo neophodne aktivnosti za uspostavljanje Inovaciono preduzetničkog centra „Tehnopolis“ u Nikšiću, realizovalo tender za izradu Glavnog projekta za rekonstrukciju Doma Vojske Crne Gore u Nikšiću za potrebe smještaja „Tehnopolis“-a i zaključilo Ugovor o izradi tehničke dokumentacije s izabranim ponuđačem, u martu 2014. Izabrani ponuđač je završio idejno rješenje i samim tim priveo je kraju izradu tehničke dokumentacije za Glavni projekat. U toku je postupak revizije Glavnog izvođačkog projekta, koji bi trebao biti završen do kraja juna 2014.

Nakon izrade Glavnog projekta kao i njegove revizije, stiču se uslovi na osnovu Zakona o javnim nabavkama, da Direkcija javnih radova sprovede tender za izvođenje radova rekonstrukcije Doma Vojske Crne Gore za potrebe smještaja Tehnopolis-a. Tender za izbor izvođača radova biće okončan do kraja septembra 2014. i pristupiće se potpisivanju ugovora o rekonstrukciji, tj. početku izvođenja radova na samom objektu.

Izradu Glavnog projekta finansira Ministarstvo nauke sa 40.000€, kao i osnivački ulog "Tehnopolis"-a u iznosu od 30.000€. Ukupna vrijednost projekta uspostavljanja „Tehnopolis“-a je 1,2 mil €. Sredstva u 2014. obezbijedena su iz Kapitalnog budžeta Crne Gore za 2014. u iznosu od 585.000€, a u 2015. obezbijediće se preostali dio u iznosu od 615.000€.

U okviru EUREKA programa, timovi iz Crne Gore učestvuju u dva EUREKA projekta, i to kompanije: „13. jul Plantaže“ i „MG- Soft“ u periodu 2012-2014.

Pored navedenih aktivnosti, Crna Gora podstiče i promovise saradnju naučno-istraživačke zajednice sa privredom i povećanje inovativnosti u istraživanjima i kroz konkurse Ministarstva nauke za sufinansiranje naučno-istraživačke djelatnosti, koji uključuju sufinansiranje patenata, kao i konkurse za sufinansiranje nacionalnih naučno-

istraživačkih projekata, sa posebnim fokusom na primijenjena i razvojna istraživanja i razvoj inovativnosti.

Realizovane su promotivne aktivnosti na jačanju svijesti o istraživanju i razvoju u okviru manifestacije "Otvoreni dani nauke".

4.4. Industrijska politika

Na planu unaprjeđenja u pojedinim sektorskim politikama, početkom januara 2014.godine usvojena je Strategija razvoja prerađivačke industrije 2014-2018.godine. Ovom strategijom data je analiza postojećeg stanja i strukture industrijske proizvodnje u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na sektor prerađivačke industrije i podsektore metalne i drvne industrije.

Dokumentom su utvrđeni strateško-razvojni ciljevi:

1. Povećanje zaposlenosti (otvaranje novih preduzeća, povećanje kapacitet, uvođenje novih proizvoda);
2. Povećanje konkurentnosti (veća produktivnost, bolji kvalitet, povoljnija struktura proizvoda, inovativnost, edukacija);
3. Jačanje izvoznih mogućnosti (modernizacija poslovanja – tehnologija, upravljanje, marketing, uvođenje proizvoda koje traže strana tržišta, povezivanje proizvođača radi zajedničkog nastupa, stimulansi za izvoz);
4. Rast BDP-a (veća bruto dodata vrijednost, veći stepen prerade, veći obim proizvodnje).

U skladu sa Strategijom u narednom periodu biće potrebno odrediti i raditi na ostvarenju opštih ciljeva čiji se okvirni prioriteti odnose na unaprjeđenje poslovnog i investicionog okruženja, završetak privatizacije i restrukturiranje preduzeća, jačanje ponude i dostupnosti finansijskim sredstvima, jačanje ljudskih resursa i prilagođavanje zahtjevima tržišta rada i unaprjeđenje preduzetničke infrastrukture.

U cilju povezivanja postojećih strateških dokumenata prepoznata je potreba za kreiranjem detaljnog programskog dokumenta tj. sveobuhvatne Industrijske politike. Pokrenute su aktivnosti na planu njene izrade i pripremljen i načelno odobren iz rezervnih sredstava IPA 2012/2013, predlog Projektnog zadatka za ekspertsku podršku u kreiranju Industrijske politike u Crnoj Gori. Opšti cilj ovog Projektnog zadatka ogleda se u jačanju administrativnih kapaciteta za razvoj i implementaciju Industrijske politike u skladu sa načelima i principima industrijske politike EU koji predviđa dva ključna rezultata i to:

- Pripremu i usvajanje sveobuhvatne industrijske politike sa Akcionim planom uz obezbjeđenje sistema praćenja ostvarenih rezultata i
- Procjenu potreba razvoja kapaciteta i preporuke za implementaciju i monitoring politike kao i priprema implementacije IPA 2014 projekata.

Po formalnom odobravanju projektnog zadatka od strane DEU očekuje se i otpočinjanje procedure tenderskog postupka, a nakon toga i otpočinjanje realizacije projekta.

Pokazatelji kretanja industrijske proizvodnje u prethodnoj godini ukazuju na blagi pad kretanja u sektoru prerađivačke industrije. Industrijska proizvodnja je u periodu januar-decembar 2013. god. zabilježila rast od 10,6%, u odnosu na isti uporedni period 2012. godine. Sektorski posmatrano, u periodu januar-decembar, dva sektora su zabilježila pad proizvodnje u posmatranom periodu: vađenje ruda i kamena 1,4% i prerađivačka industrija 5%, dok je sektor snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija zabilježio rast proizvodnje 38,7%.

Pad proizvodnje u prerađivačkom sektoru je uzrokovan padom proizvodnje osnovnih metala (-37,3%), proizvodnje metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja (-26,9%). Opredjeljujući je uticaj podsektora proizvodnje osnovnih metala, čije je učešće u ukupnoj industriji 21,2%, a u prerađivačkoj industriji 35,5%, što jasno ukazuje na snažan uticaj najvećih kompanija koje opredjeljuju kretanja ne samo na nivou podsektora već i na nivou ukupne prerađivačke industrije (KAP i Željezara Nikšić).

U julu 2013. godine rješenjem Privrednog suda u Podgorici, otvoren je stečajni postupak nad dužnikom Kombinat aluminijuma Podgorica AD u Podgorici i imenovan je stečajni upravnik koji je preuzeo upravljanje imovinom KAP-a. S obzirom da je postojao interes KAP-a i stečajnog upravnika, kao lica imenovanog da upravlja KAP-om, da bi se održao proces proizvodnje, odnosno spriječilo umanjena stečajne mase, a samim tim i zaštitili interesi povjerilaca i drugih lica koja imaju interese vezane za KAP (zaposleni, akcionari) potekla je inicijativa, od stečajnog upravnika, za zaključivanjem ugovora sa Montenegro Bonusom. Na osnovu te inicijative potpisan je Ugovor o poslovno-tehničkoj saradnji. Nakon donošenja Rješenja od strane Privrednog suda u Podgorici o proglašenju bankrota nad dužnikom Kombinat aluminijuma Podgorica, stečajni upravnik je, u skladu sa Zakonom o stečaju nakon izvršene procjene cjelishodnosti prodaje stečajnog dužnika kao pravnog lica, a takođe i prodaje cjelokupne imovine stečajnog dužnika u odnosu na prodaju imovine u djelovima, donio odluku da se pristupi javnom oglašavanju i prodaji imovine stečajnog dužnika.

U vezi sa prethodno navedenim, u međuvremenu je potpisan Ugovor sa nikšićkom kompanijom Uniprom, o kupovini imovine KAP-a, koja je za Kombinat aluminijuma ponudila 28 miliona eura. Ulaskom novog vlasnika u KAP očekuje se ulaganje u pogone Elektrolize i Livnice, čime bi se povećala proizvodnja i stvorili uslovi za otvaranje prerađivačkih kapaciteta, što bi ujedno moglo značiti i otvaranje novih radnih mjesta.

Zbog nagomilanih dugovanja prema dobavljačima i neisplaćenih zarada zaposlenima, na predlog radnika Željezare, Privredni sud je aprila 2011. god. u Željezaru uveo stečaj. Turska kompanija Toščelik je na javnom nadmetanju aprila 2012. godine ponudila najveću kupoprodajnu cijenu za imovinu Željezare (15,1 mil eura) i time stekla status najpovoljnijeg ponuđača, što je, uz ostale ispunjene uslove kvalifikovalo za kupca imovine Željezare Nikšić, u stečajnom postupku.

Toščelik Alloyes Engineering Steel Nikšić je od dana preuzimanja imovine Željezare Nikšić ad - u stečaju uspješno okončao radove na postavljanju mehanizma za otprašivanje

čime su se stvorili uslovi za odvijanje procesa proizvodnje u Čeličani u skladu sa najvećim ekološkim standardima, čime se u potpunosti zadovoljavaju svi zahtjevi koji se odnose na zaštitu životne sredine u Čeličani.

U ovoj godini planiraju da investiraju oko 6,7 mil eura, a u iduće dvije još oko 29 mil €, što čini ukupnu investiciju u iznosu od cca 35,7 mil €.

4.5. Okvirni program za konkurentnost i inovacije (2007-2013) – najnoviji podaci o učešću Crne Gore u ovom programu (tačka o kojoj se neće voditi diskusija)

Istekom vremenskog roka CIP programa, Crna Gora je pokrenula neophodne procedure za pristupanje programu COSME- Konkurentnost malih i srednjih preduzeća i sprovedene su utvrđene aktivnosti, tj. sa predstavnicima Generalnog direktorata Evropske komisije za Industriju i preduzetništvo, usaglašena konačna verzija teksta Sporazuma, na bazi kojeg slijedi i zvanično potpisivanje sporazuma od strane potpredsjednika EK, g-dina A.Tajanija i ministra ekonomije, g-dina V.Kavarića.

U izvještajnom periodu nastavljeno je realizacijom projekta u programskom periodu 2013/2014 po osnovu učešća u projektu Evropska mreža preduzetništva (EEN). Aktivnosti Evropskog centra za informacije i inovacije – EIICM, sa Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća, liderom konzorcijuma, obuhvatile su promotivne aktivnosti niza događaja na međunarodnim sajmovima, konferencijama, poslovnim susretima kojima je pružena podrška nastupu brojnih crnogorskih kompanija, omogućeno lakše pronalaženje poslovnih partnera, informisanje o uslovima i kriterijumima apliciranja za finansiranje iz evropskih fondova i dr. Takođe se kontinuirano pružaju informacije preduzetnicima o mogućnostima ostvarivanja poslovne saradnje, mogućnostima predstavljanja na regionalnim i međunarodnim sajmovima i poslovnim misijama, a cjelokupno informisanje i promovisanje je olakšano kreiranjem novog web sajta.

U okviru COSME programa, početkom juna je predata aplikacija za novi EEN projekat, koji obuhvata Implementacionu strategiju 2015-2020, kao i Radni program 2015/2016.

U okviru CIP/EIP programa, u pogledu grantova u januaru 2013.g. otpočelo se sa realizacijom dva projekta u oblasti turizma i to: projekat Odmor za sve (Holiday 4All) Nacionalne Turističke organizacije (NTO) CG u saradnji sa Turističkom organizacijom Srbije (TOS), projekt liderom i drugi Otkrivanje i avantura po ZB/''WBADDT''- Western Balkan Adventure and Discovery Tour, projekat Nacionalne turističke organizacije (NTO) u saradnji sa partnerima i projekt liderom Exit Tim doo iz Srbije.

4.6. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira) – dato tabelarnim pregledom (Aneks 1)

4.7. TURIZAM: Napredak u politici u oblasti turizma, Zakonodavni napredak, Strategija razvoja turizma

Napredak u politici u oblasti turizma (*Recent Development in Tourism policy*)

Turistički promet u 2013. godini, iskazan brojem dolazaka turista i ostvarenih noćenja, bio je viši u odnosu na isti period prethodne godine čime su realizovani ciljevi zacrtani Ekonomskom politikom Vlade Crne Gore za 2013. godinu.

Ostvareno je ukupno **1.492.006** dolazaka turista i po tom osnovu **9.411.943** miliona noćenja, što je za **3,65% više turista** odnosno **2,85% više noćenja** u odnosu na 2012. godinu.

Ukupan prihod od turizma u 2013. godini iznosio je **721 mil. €**, što je za **3% više** u odnosu na prethodnu godinu.

Zakonodavni napredak

Shodno odredbama Zakona o turizmu („Sl.list Crne Gore, br.61/10“ od 22.10.2010.godine), a u periodu maj 2013. – jun 2014.godine, donešeni su sljedeći podzakonski akti:

- **Pravilnik o izgledu, sadržaju i načinu vođenja Centralnog turističkog registra** („Sl.list Crne Gore, br.12/13“ od 01.3.2014.godine)
- **Pravilnik o uslovima i načinu sticanja zvanja počasnog turističkog vodiča** („Sl.list Crne Gore, br.28/13“ od 14.6.2014.godine)
- **Pravilnik o obrascu i saržaju prijave i načinu vođenja registra, evidencije podnosilaca prijave o obavljanju turističkih usluga u seoskom turizmu** („Sl.list Crne Gore, br.45/13“ od 27.9.2013.godine).
- **Pravilnik o minimalno tehničkim uslovima, uslovima za kategoriju i načinu kategorizacije objekata u kojima se pružaju usluge u seoskom domaćinstvu** („Sl.list Crne Gore, br.50/13“ od 30.10.2013.godine).
- **Pravilnik o izmjenama pravilnika o obliku i načinu izdavanja i upotrebe značke turističkog inspektora** („Sl.list Crne Gore, br.55/13“ od 29.11.2013.godine).
- **Pravilnik o minimalno tehničkim uslovima za pokretne objekte** („Sl.list Crne Gore, br.14/14“ od 22.3.2014.godine).

Shodno odredbama Zakona o boravišnoj taksi („Sl.list RCG, br.73/10“ od 10.12.2010.godine), donešen je **Pravilnik o sadržaju evidencije plaćene boravišne takse** („Sl.list Crne Gore, br.22/13“ od 17.5.2013.godine).

Shodno odredbama Zakona o turističkim organizacijama („Sl.list Crne Gore, br.73/10“ od 10.12.2010.godine), donešen je **Pravilnik o razvrstavanju djelatnosti za koje se plaća članski doprinos turističkim organizacijama** („Sl.list Crne Gore, br.36/13“ od 26.7.2013.godine).

Donešen je i **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o skijalištima** („Sl.list Crne Gore, br. 21/14“ od 06.5.2014.godine).

Strategija razvoja turizma do 2020.godine

- Shodno odredbama Strategije razvoja turizma Crne Gore jedan od prioriteta je unaprjeđenje dostupnosti Crne Gore, sa akcentom na aviodostupnost. U 2013.godini je otpočela saradnja s italijanskom aviokompanijom Al Italia, sa letovima tokom cijele godine i to 3 puta nedeljno. Shodno 4-godišnjem Ugovoru koji je potpisan sa irskom

niskobudžetnom avio-kompanijom Ryanair 2013.godine, nastavlja se saradnja u 2014.godini i to tokom cijele ljetnje IATA sezone letovima ka Briselu i Londonu, 2 puta nedeljno. U 2014.godini je produžena saradnja i sa njemačkom čarter-kompanijom Air Berlin, pa će 4-tu godinu zaredom realizovati letove u periodu 13.maj – 30.septembar 2014.godine. U 2014.godini potpisan je i Ugovor o saradnji sa avio-kompanijom Norwegian koja će realizovati letove za tržište Norveške tokom ljetnje sezone. Na taj način Crna Gora se dodatno pozicionira na mapi Evrope i svijeta, i to na nekim od najznačajnijih emitivnih tržišta, ali ne manje značajna je sama reklama destinacije koju nude avio-kompanije na svojim web-site adresama.

Projekti

- U novembru 2013.godine je završen projekat „*Odmor za sve-Holiday4all*“, kao rezultat dobre saradnje turističkih organizacija Crne Gore i Srbije. Kreiranje ovoga modela saradnje je urađeno po uzoru na već pozitivne evropske prakse Španije i Portugala, ali i Francuske u segmentaciji tržišta i stvaranja cjelogodišnje ponude. Izuzetan benefit projekta za Crnu Goru i Srbiju će biti produženje sezona, integrisanje cjelogodišnje ponude i posebno porast zapošljavanja u periodu vansezona. Kroz projektne aktivnosti omogućeno je turističkoj privredi obje zemlje da upoznaju karakteristike četiri ciljne grupe kada su u pitanju putovanja, projekat je doprinio podizanju nivoa svijesti o značaju prilagođavanja turističke ponude ovim segmentima tražnje, kao i povezanosti turističkih subjekata u Crnoj Gori i Srbiji. Po prvi put je štampana turistička brošura za slijepe i slabovide osobe.

- Projekat *Razvoj panoramskih puteva* realizuje se u saradnji Ministarstva održivog razvoja i turizma, NTO Crne Gore, Ministarstva kulture i lokalnih turističkih organizacija. U prethodnom periodu urađene su promotivne mape za 4 rute, kako štampane tako i navigacione, i to u četiri jezične varijante (crnogorski, engleski, njemački i francuski jezik).

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma je donošenjem Uredbe o jedinstvenoj evidenciji turističkog prometa stvorilo pravni osnov za unaprijeđenu evidenciju turističkog prometa. Ministarstvo unutrašnjih poslova je kreiralo softver kako bi se omogućilo davaocu smještaja da putem interneta može podnijeti prijavu i odjavu boravišta ili preko web aplikacije u slučaju neposjedovanja softvera. Sistem je u testnoj fazi i počće sa radom nakon donošenja Zakona o strancima i novog Zakona o registima prebivališta i boravišta. U cilju boljeg statističkog obuhvata podataka o pružaocima usluga u turizmu Ministarstvo održivog razvoja i turizma je pripremio projektni zadatak za nadogradnju Centralnog turističkog registra i povezivanje - integraciju sa elektronskim sistemom MUP-a za prijavu i odjavu boravišta.

- U okviru programa IPA Adriatic prekogranične saradnje pokrenut je projekat pod nazivom *Održivo upravljanje turizmom u okviru jadranskog nasljeđa* (Sustainable tourism management of Adriatic HERitage - HERA). Projekat okuplja ukupno 19 partnera, a period realizacije je novembar 2013.–mart 2016.godine. Investicioni projekat kojim Crna Gora učestvuje je II faza rekonstrukcije i revitalizacije utvrđenja Besac u Virpazaru. Osnovni cilj HERA projekta je razvijanje zajedničke prekogranične platforme unutar jadranskog područja za upravljanje i promociju održivog turizma koji se temelji na zajedničkoj kulturnoj baštini. HERA će se baviti specifičnim problemima

identifikovanim u svim zemljama partnerima na prostoru Jadrana iz područja kulture i turizma.

Promocija destinacije

- Sprovođe se brojne promotivne aktivnosti turističke ponude Crne Gore. U 2013. i 2014.godini realizovani su projekti za kreiranje vizuelnog identiteta promotivne kampanje turizma pod sloganom "Između planina i mora" sa korišćenjem prefiksa **Zabava, Odmor, Uživanje i Avantura**; regionalnu promotivnu kampanju turizma na tržištima Srbije, Slovenije, BiH i Makedonije, ali i kampanja u Crnoj Gori; on-line marketing kampanja turističke ponude Crne Gore „Između planina i mora“, tokom ljetnje sezone 2013.; Kampanju na globalnim mrežama; „After beach parties 2013“ (14.jul - 15.avgust 2013); Četvrti međunarodni festival balona od 20 do 23.septembra 2013.godine.

- Tokom II polovine 2013. i 2014.godine turistička ponuda Crne Gore predstavljena je na prestižnim sajmovima turizma u Njemačkoj (ITB i IMEX), Rusiji (MITT), Francuskoj (IFTM Top Resa), Ukrajini (UITT), Azerbejdžanu (AITF), Velikoj Britaniji (WTM), Španiji (EIBTM), Kini (COTTM), Švedskoj (TUR) kao i zemljama regiona. U istom periodu realizovana je posjeta niza studijskih medijskih grupa iz cijelog svijeta.

Unaprjeđena saradnja u funkciji boljeg statističkog obuhvata podataka

- Sa Svjetskim savjetom za putovanja i turizam (WTTC) odvija se kontinuirana saradnja u cilju realizacije ekonomskog istraživanja uticaja putovanja i turizma na ekonomiju Crne Gore. Istraživanjem koje sprovodi WTTC obezbjeđuju se potrebni podaci za objektivno pozicioniranje Crne Gore kao turističke destinacije u međunarodnim okvirima. U tu svrhu se koriste podaci iz najnovijih nacionalnih i međunarodnih izvora podataka i ekonometrijskih modela koje je definisao Institut za predviđanja i prognoze „Oxford Economics“.

- U 2013. i 2014.godini nastavljena je uspješna saradnja sa Svjetskom turističkom organizacijom (WTO) pri UN na planu što kvalitetnije primjene zakonodavne regulative, unaprjeđenja ruralnog turizma i drugih diverzifikovanih vidova turističkog proizvoda, kao i uključivanja u aktivnosti koje se odnose na efikasnije poslovanje turističkih preduzeća, implementiranje standarda i kriterijuma održivosti i elemenata „zelene“ ekonomije u turističku privredu, ali i razmjenu pozitivne prakse i iskustava.

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma je u saradnji sa MONSTAT-om pokrenulo niz aktivnosti na unapređenju statističke metodologije, a u saradnji sa inostranim konsultantima definisana je Lista nacionalnih indikatora sa ciljem unapređenja i praćenja kretanja turističkih parametara (monitoringa).

- U cilju transparentnog iskazivanja poslovnih rezultata hotelijerstva u pripremi je Analiza poslovanja hotelijerstva Crne Gore za 2013.godinu, sa projekcijama za 2014.godinu sa „Horwath Consulting“-om Zagreb i Fakultetom za turizam-Bar. Rezultati ovog istraživanja omogućavaju praćenje doprinosa nacionalnog hotelijerstva i njihovo upoređivanje s rezultatima hotelijerstva drugih zemalja i od koristi su, kako vlasnicima hotela i njihovim menadžerima, tako i investitorima i drugim zainteresovanim subjektima.

- 29.aprila 2013.godine održan je prvi sastanak crnogorsko-ukrajinske Radne grupe za

turizma, a na bazi Sporazuma o saradnji u oblasti turizma iz 2011.godine. Ovaj saradnja treba da doprinese međusobnoj razmjeni turista, da promoviše saradnju i uspostavljanje neposrednih kontakata između organa u oblasti turizma, turističkih agencija i drugih organizacija koje se bave turističkom djelatnošću, uzajamnom učešću na međunarodnim izložbama, sajmovima, konferencijama i seminarima, kao i drugim međunarodnim promotivnim i naučnim turističkim događajima.

- Tokom 2013. i 2014.godine potpisani su sporazumi o saradnji u oblasti turizma sa **Hrvatskom, Gruzijom, Srbijom i Albanijom**, dok je *Sporazum o saradnji u oblasti turizma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo* u proceduri usaglašavanja.

5. OPOREZIVANJE

5.1. Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapaciteti (najnovije informacije o napretku ostvarenom nakon posljednjeg sastanka Pododbora)

U periodu april 2013. – jun 2014. godine pripremljeni su sledeći poreski propisi:

- **Zakon o sprječavanju nelegalnog poslovanja** („Službeni list CG“, broj 29/13),
- **Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost** („Službeni list CG“, broj 29/13),
- **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona akcizama** („Sl. list CG“, broj 38/13),
- **Zakon o porezu na promet nepokretnosti** („Službeni list CG“, broj 36/13),
- **Zakon o izmjeni i dopunama zakona o porezu na dobit pravnih lica** („Sl. list CG“, broj 61/13),
- **Zakon o izmjenama i dopunama zakona o porezu na dohodak fizičkih lica** („Sl. list CG“, broj 62/13)
- **Zakon o izmjenama i dopuni zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje** („Sl. list CG“, broj 62/13),
- **Zakon o otpisu kamate na poreske i carinske obaveze** (Sl. list CG“, broj 61/13)
- **Zakon o izmjenama i dopunama zakona o taksama na pristup određenim uslugama od opšteg interesa i za upotrebu duvanskih proizvoda i elektroakustičnih i akustičnih uređaja** („Sl. list CG“, broj 62/13),
- **Zakonom o potvrđivanju Ugovora između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžan o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprječavanju izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak** („Sl. list CG“- Medjunarodni ugovori, broj 8/13).

Zakon o sprječavanju nelegalnog poslovanja („Službeni list CG“, broj 29/13), primjenjuje se od 23. juna 2013. godine i utvrđuje mjere za sprječavanje nelegalnog poslovanja, i to: zabrana obavljanja neregistrovane djelatnosti bez prethodne registracije; utvrđivanje obaveze banaka da poreskom organu, za potrebe postupka učini dostupnim podatke o transferima klijenata banke u platnom prometu; obaveza pravnom licu i preduzetniku da otvore račun kod banke, vode novčana sredstva i vrše transfer sredstava preko tog računa i dr. Na ovaj način stvara se efikasan mehanizam za bolju naplatu poreskih obaveza, odnosno poboljšava poreska disciplina poreskih obveznika.

Zakonom o izmjenama i dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost (“Službeni list CG”, broj 29/13) koji se primjenjuje se od 1. jula 2013. godine, povećana je opšta stopa PDV sa 17% na 19%. Usluge smještaja u apartotelima, koje su bile oporezovane po sniženoj stopi od 7%, oporezuju se po opštoj stopi od 19%. Usluge igara na sreću i zabavnih igara, koje su bile oslobođene plaćanja PDV-a, sada se oporezuju po stopi od 19%. Navedenim zakonom povećane su novčane kazne za prekršaje propisane Zakonom o PDV.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona akcizama (“Sl. list CG”, broj 38/13), koji je u primjeni od 3. avgusta 2013. godine, izvršeno je dodatno usklađivanje visine akcize na akcizne proizvode (duvanske proizvode i mineralna ulja), i izvršeno je povećanje visine akcize na cigarete uz uvođenje prosječnog ponderisanog prosjeka kao referentne tačke za obračun minimalne akcize. Takođe, navedenim zakonom izvršeno je povećanje visine akcize na kerozin koji se koristi kao motorno gorivo čime je u potpunosti izvršeno usklađivanje akcizne stope za ovaj akcizni proizvod sa evropskim minimumom.

Zakon o porezu na promet nepokretnosti (“Službeni list CG”, broj 36/13), koji se primjenjuje od 1. januara 2014. godine, izvršeno je usaglašavanje sa Zakonom o finansiranju lokalne samouprave u pogledu procenta pripadnosti prihoda od poreza na promet nepokretnosti budžetima jedinica lokalne samouprave i Egalizacionom fondu i uveden je princip samooporezivanja kod utvrđivanja poreske obaveze, radi unapredjenja sistem oporezivanja prometa nepokretnosti.

Zakonom o izmjeni i dopunama zakona o porezu na dobit pravnih lica („Sl. list CG”, broj 61/13), koji se primjenjuje od 7. januara 2014. godine, promijenjena su poreska oslobodjenja za početak obavljanja djelatnosti u nedovoljno razvijenim opštinama, time se je izvršeno uskladjivanje sa EU regulativom koja se odnosi na državnu pomoć, i dodato je pravo na poresko oslobodjenje za zapošljavanje novih lica u nedovoljno razvijenim opštinama.

Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Sl. list CG”, broj 62/13), koji se primjenjuje se od 1. januara 2014. godine, je produženo važenje stope od 15 na lična primanja koja su u mjesečnom bruto iznosu iznad 720 Eura, do kraja 2014. godine. Pored navedenog, revidirano je poresko oslobodjenje za otpočinjanje biznisa u nedovoljno razvijenim opštinama, čime se vrši uskladjivanje sa pravilima EU koja se odnose na državnu pomoć.

Zakonom o izmjenama i dopuni zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje („Sl. list CG”, broj 62/13), primjenjuje se od 1. januara 2014. godine, izvršene su izmjene osnovica za obračun i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za preduzetnike i druga lica koja obavljaju profesionalnu ili drugu djelatnost kao osnovno zanimanje, a koji plaćaju porez po stvarnom dohotku.

Zakon o otpisu kamate na poreske i carinske obaveze (Sl. list CG”, broj 61/13), koji se primjenjivao od 01. do 31. januara 2014. godine, je uvedeno pravo na otpis kamate

poreskim obveznicima koji poreske obaveze koje su dospjele za plaćanje do 31. decembra 2013. godine, izmire u cjelini do 31. januara 2014. godine.

Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o taksama na pristup određenim uslugama od opšteg interesa i za upotrebu duvanskih proizvoda i elektroakustičnih i akustičnih uređaja („Sl. list CG”, broj 62/13), koji je u primjeni od 1. januara 2014. godine, ukinute su takse na karticu mobilne telefonije, tarifno brojilo za mjerenje utroška električne energije i priključak kablovske elektronske komunikacione mreže za distribuciju radio i TV programa, a primjena zakona je produžena do 1. januara 2015. godine.

Zakonom o potvrđivanju Ugovora između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžan o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprječavanju izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak, koji je Skupština Crne Gore usvojila 8. oktobra 2013. godine postiže se: eliminisanje dvostrukog oporezivanja dohotka rezidenata; obezbjeđenje fiskalne i pravne sigurnosti; osiguranje pozitivnog dejstva poreskih olakšica radi stimulisanja ulaganja; generalna primjena načela jednakog poreskog tretmana fizičkih i pravnih lica; unaprjeđenje saradnje poreskih organa.

Podzakonska akta koja su donijeta u izvještajnom periodu

Uredba o izmjeni i dopuni Uredbe o uslovima i kriterijumima objavljivanja liste poreskih dužnika („Sl. list CG“ br 53/13) se primjenjuje od 23. novembra 2013. godine, i istom se u cilju transparentnosti i poboljšanja poreske discipline poreskih obveznika, propisuje proširenje liste poreskih dužnika na 200 dužnika sa najvećim poreskim dugom i propisano je da lista sadrži i podatke o poreskom dugu po osnovu akciza.

Uredba o izmjeni i dopunama Uredbe o uslovima za odlaganje naplate poreskih i neporeskih potraživanja („Službeni list CG”, broj 53/13) se primjenjuje od 15. novembra 2013. godine, a kojom je produžen rok za odlaganje plaćanja poreskih obaveza primaocima državne pomoći, shodno rješenjima Komisije za kontrolu državne pomoći.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku i sadržini godišnje prijave za obračunavanje i plaćanje poreza na dohodak fizičkih lica („Sl. list CG“, broj 17/13) se primjenjuje od 6. aprila 2013. godine, i istim je izvršena korekcija poreske prijave shodno izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni list CG”, broj 30/13) se primjenjuje od 1. jula 2013. godine, a kojim je izvršeno pravno tehničko usklađivanje sa Zakonom o PDV (promjena visine opšte stope sa 17% na 19 %).

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o obliku i sadržini prijave za obračun poreza na dodatu vrijednost („Službeni list CG”, broj 30/13) se primjenjuje od 1. jula 2013. godine, a kojim je izvršeno pravno tehničko usklađivanje sa Zakonom o PDV (promjena visine opšte stope sa 17% na 19 %).

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o obliku i sadržini prijave za registraciju obveznika poreza na dodatu vrijednost (“Službeni list CG”, broj 34/13) se primjenjuje od 27.jula 2013. godine, a kojim je ukinuta obaveza poreskog obveznika da nadležnom poreskom organu uz prijavu za registraciju podnosi rješenje o upisu u odgovarajući registar za obavljanje djelatnosti, s obzirom da se registar vodi kod Poreske uprave.

Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na oslobođenje od plaćanja akcize i poreza na dodatu vrijednost za diplomatska i konzularna predstavništva i međunarodne organizacije (“Službeni list CG”, broj 52/13) se primjenjuje od 9.novembra 2013. godine a kojim je propisano da se oslobođenje od plaćanja PDV za kupljene proizvode, odnosno usluge bez ograničenja (koje iznosi 50 € sa uključenim PDV) može ostvariti uz uslov uzajamnosti.

Pravilnik o izmjeni Pravilnika o primjeni Zakona o akcizama (“Službeni list RCG”, broj 53/13), se primjenjuje od 23. novembra 2013. godine a kojim je, u cilju poboljšanja poreske discipline kao i obezbjeđenju većih prihoda u Budžetu ukinuto je pravo na povraćaj dijela plaćene akcize prilikom nabavke gasnih ulja-eurodizela, koji se koristi u industrijske i komercijalne svrhe,kako bi pristupilo daljoj analizi u ovoj oblasti, odnosno revidiranju zakonskih rješenja kojim bi se definisao način i postupak ostvarivanja prava na refakciju u ovoj oblasti, uz poštovanje principa EU.

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o načinu i uslovima povraćaja akcize na mineralna ulja koja se upotrebljavaju za pogon poljoprivredne i šumske mehanizacije (“Sl. list CG”, broj 42/13) se primjenjuje od 4. septembra 2013. godine a kojim su propisani uslovi i način ostvarivanja prava na povraćaj cjelokupne akcize za kupce mineralnih ulja koja se upotrebljavaju za pogon poljoprivredne i šumske mehanizacije (uključujući traktore).

Pravilnik o utvrđivanju iznosa najpopularnije cijene cigareta ("Sl.list CG", broj 57/13) se primjenjivao od 1. do 31. januara 2014. godine, imajući u vidu da je od 1. februara počela da se primjenjuje prosječna ponderisana cijena cigareta kao osnovica za obračun minimalne akcize.

Pravilnik o načinu korišćenja akciznih markica bez hologramske zaštite (“Sl. list CG”, broj 16/13) se primjenjuje od 6. aprila 2013. godine a kojim se utvrđuje način korišćenja akciznih markica bez hologramske zaštite, odnosno omogućeno je proizvođačima i uvoznicima duvanskih proizvoda i alkoholnih pića, koji imaju na zalihama neiskorišćene akcizne markice bez hologramske zaštite, da izvrše popis neiskorišćenih akciznih markica, duvanskih proizvoda i alkoholnih pića sa nalijepljenim akciznim markicama bez hologramske zaštite, na dan isteka roka iz člana 24b Uredbe o obilježavanju duvanskih proizvoda i alkoholnih pića kontrolnim akciznim markicama i sačine popisne liste i da iste dostave nadležnom poreskom organu.

Pravilnik o načinu raspodjele prihoda od poreza na promet nepokretnosti koji pripadaju Budžetu Crne Gore („Službeni list CG“, broj 54/13) se primjenjuje od 1.

januara 2014. godine, a kojim se bliže definiše način raspodjele sredstava ostvarenih od poreza na promet nepokretnosti, koja prema Zakonu o porezu na promet nepokretnosti pripadaju Budžetu Crne Gore.

Pravilnik o sadržaju prijave za obračun poreza na promet nepokretnosti („Službeni list CG“, broj 54/13) se primjenjuje od 1. januara 2014. godine, a kojim je izvršena korekcija sadržaja prijave za obračun poreza na promet nepokretnosti u skladu sa novim Zakonom o porezu na promet nepokretnosti.

Pravilnik o korišćenju poreskog oslobođenja po osnovu poreza na dobit pravnih lica i poreza na dohodak fizičkih lica u privredno nedovoljno razvijenim opštinama ("Sl. list Crne Gore", br. 04/14) se primjenjuje od 25. januara 2014. godine i bliže uređuje postupka ostvarivanja prava na poreska oslobođenja u rezavijenim opštinama.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku i sadržini godišnje prijave za obračunavanje i plaćanje poreza na dohodak fizičkih lica („Sl. list CG“, broj 20/14) se primjenjuje od 25. aprila 2014. godine, i istim je izvršena korekcija poreske prijave shodno izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Institucionalni/administrativni kapaciteti

Pojačani administrativni kapaciteti-novozaposleni u IT Sektoru Poreske uprave (3 novozaposlena) u Odsjeku za održavanje i razvoj softvera i Odsjeku za održavanje i razvoj infrastrukture.

Novim Pravilnikom u unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija u Poreskoj upravi osnovana je nova organizaciona cjelina Sektor za poresku policiju, koji će imati 6 zaposlenih i rukovodioca.

Projekti

1. Usvojen je dokument „IT strategija 2014-2015“ u kome je prikazano trenutno stanje sistema i date smjernice za budući razvoj i održavanje (kratkoročni strateški plan).

2. Implementiran, testiran i uveden u upotrebu projekat UCG3 koji pokriva online i interno podnošenje prijave za PDV, Dobit, finansijskih iskaza i povraćaja PDV-a. Projekat je implementiran u okviru IPA2010. Nove eUsluge su: pregled Registra poreskih obveznika; pregled Registra PDV obveznika; pregled predatih finansijskih iskaza, podnošenje PDV prijave; predaja zahtjeva za povraćaj PDV-a; podnošenje prijave poreza na dobit i predaja i unos finansijskih iskaza.

Realizacija navedenog Projekta predstavlja dio uspješne saradnje Poreske uprave Crne Gore sa Evropskom unijom, koja će se nastaviti pružanjem podrške unapređenju i jačanju ovog organa, u cilju harmonizacije istog sa evropskim standardima i pripreme Crne Gore za pristupanje Evropskoj uniji. Novi elektronski servisi dostupni su na portalu <https://eprijava.tax.gov.me>.

3. U toku je rad na predlogu Projekta Poreske uprave komponenta IPA II koji je od strane predstavnika EK označen kao prioritet za finansiranje iz sredstava IPA 2014, i odnosi se na jačanje administrativnih kapaciteta na polju administrativne saradnje i uzajamne pomoći i pripreme Poreske uprave za razvoj IT povezanosti i interoperabilnosti sa sistemima EU. Urađen je Action Document (ranije Project Fiche) i dostavljen Briselu.

4. Napravljen je dokument za projekat razmjene podataka između Poreske uprave i ostalih institucija (Monstat i Katastar nepokretnosti), a u toku je implementacija prvog servisa za potrebe Uprave policije, radi sprovođenja prinudne naplate.

5. U toku je projekat CRPS (skeniranje dokumentacije u područnoj jedinici, elektronski karton privrednog subjekta, nove eUsluge)

U toku je izrada Poslovne Strategije Poreske uprave za period druga polovina 2014-2019. Shodno Uredbi o uslovima i kriterijumima objavljivanja liste poreskih dužnika, Poreska uprava, na svom sajtu, kvartalno objavljuje liste 200 najvećih poreskih dužnika zbog neplaćenog poreza i 50 dužnika po osnovu duga za neplaćene poreze i doprinose iz i na lična primanja. Takođe se kvartalno se objavljuje i Bijela lista poreskih obveznika, koji izmiruju poreske obaveze i poštuju poreske propise.

5.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira) - dato tabelarnim pregledom (Aneks 1)

6. CARINSKA UNIJA

6.1. Zakonodavstvo i institucionalni/administrativni kapaciteti

6.1.1. Zakonodavstvo

Zakonom o izmjenama i dopunama Carinskog zakona ("Sl. list Crne Gore", br. 62/13) koji je stupio na snagu 8. januara 2014. godine, izvršeno je dalje usklađivanje Carinskog zakona sa Regulativom Komisije 2913/92, u dijelu koji se odnosi na primjenu tzv. sigurnosnih mjera, ostvarivanje carinskih povlastica i sprovođenje tranzitnog postupka.

Vlada Crne Gore je na sjednici od 18. decembra 2013. godine usvojila Uredbu o Carinskoj tarifi za 2014. god. koja je u potpunosti usaglašena sa Kombinovanom nomenklaturom EU za 2013. godinu (*Regulativa Komisije broj 1001/2013 od 4. oktobra 2013. godine o izmjenama Aneksa I Uredbe Savjeta (EEC), broj 2658/87 od 23. jula 1987. godine o tarifi i statističkoj nomenklaturi i o Zajedničkoj Carinskoj tarifi.*). Osim redovnih carinskih stopa predmetnom uredbom obuhvaćene su sve izmjene koje se odnose na carinske stope utvrđene sporazumima o slobodnoj trgovini (EU, EFTA, CEFTA, Rusija, Turska, Ukrajina).

Za III kvartal ove godine je planirano donošenje Uredbe o bližim kriterijumima za odobravanje statusa ovlaštenog privrednog subjekta, kako bi se ovaj institut mogao primjenjivati u praksi.

6.1.2. Administrativni kapaciteti

Usvojena je "*Poslovna strategija Uprave carina Crne Gore 2013-2015*". U cilju podrške implementaciji ove Strategije izrađen je Akcioni plan (*Aneks A*) koji je sastavni dio Strategije i definiše konkretne aktivnosti, odgovorne organizacione jedinice i rokove. Uprava carina je uz finansijsku podršku EU izradila i prihvatila *ICT strategiju* koja se oslanja na Poslovnu strategiju Uprave carina.

U junu 2013.godine Vlada Crne Gore je usvojila novi *Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija*, u okviru kojeg je Uprava carina organ uprave u sastavu ministarstva. Saglasno uslovima utvrđenim navedenim Pravilnikom izvršen je raspored službenika i namještenika Uprave carina. Usvojena je *Strategija ljudskih resursa za 2013-2015.godinu* koja je stupila na snagu u julu 2013.godine.

Uprava carina je uzela aktivno učešće u Programu Evropske unije "Customs 2013" koji je okončan 1. aprila 2013.godine. Inicirano je zaključivanje sporazuma između Evropske Unije i Crne Gore o učešću Crne Gore u programu Unije "Customs 2020".

U organizaciji Agencije za carine i igre na sreću Italije, Uprava carina je učestvovala u radu *Venecijanske inicijative o saradnji* (saradnja između carinskih službi Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Republike Srbije, Turske, Italije i Crne Gore) kroz rad tehničkih grupa za borbu protiv krijumčarenja cigareta i krivotvorenja lijekova i radne grupe za pojednostavljene procedure (Ovlašćeni Privredni Subjekt – AEO i Single Window).

U okviru Programa za kontrolu izvoza i bezbjednostg ranica (EXBS), Sjedinjenih Američkih država Upravi carina donirana je značajna oprema namijenjena otkrivanju carinskih prekršaja i suzbijanju krijumčarenja roba (skener za ručni prtljag i oprema za suzbijanje krijumčarenja). U okviru pomenutog programa organizovan je i veliki broj obuka za carinske službenike.

Na sastanku CEFTA Sekretarijata, potpisnice CEFTA-e su se složile da pokrenu pilot projekat za uzajamno priznavanje AEO certifikata. U cilju efikasne komunikacije i razmjene informacija, svaka potpisnica je odredila kontakt osobu za ovu oblast.

Od aprila 2013.godine, u okviru "Dana otvorenih vrata", održana su tri sastanka sa članovima Odbora udruženja špeditera Privredne komore Crne Gore na kojima su razmatrani aktuelni problemi privrednih subjekata, dok se sastanci sa privrednicima održavaju kontinuirano.

U oblasti zaštite prava intelektualne svojine UC je usvojila 69 zahtjeva za preduzimanje mjera za zaštitu prava intelektualne svojine. Uprava carina je po osnovu sumnje da se radi o robi koja povrjeđuje prava intelektualne svojine prekinula 17 carinskih postupaka i zadržala robu u ukupnoj količini od 7.576 komada robe.

U cilju unaprjeđenja mjera za zaštitu prava intelektualne svojine, a radi jačanja operativnih kapaciteta i efikasnijeg sprovođenja mjera za zaštitu prava intelektualne svojine, u skladu sa Poslovnom strategijom Uprave carina i Akcionim planom za njeno sprovođenje, početkom decembra 2013. godine, imenovani su koordinatori za prava intelektualne svojine u područnim jedinicama carinarnicama.

Uprava carina je jedan od korisnika Twinning light projekta "Unaprjeđenje zaštite prava intelektualne svojine u Crnoj Gori", koji je kandidovan za finansiranje iz okvira tehničke pomoći, preko Ministarstva ekonomije, Direktorata za razvoj (IPA 2012), za čijeg izvođača je izabran Danski patentni zavod.

Dana 10. juna 2013. godine potpisan je Protokol o saradnji između Agencije za lijekove i medicinska sredstva i Uprave carina čija je svrha razmjena informacija i uspostavljanje operativnih postupaka u kontroli prometa lijekova i medicinskih sredstava u Crnoj Gori. Na osnovu protokola uspostavljena je elektronska razmjena podataka između Agencije i Uprave.

Dana 8. maja 2014. godine potpisan je Memorandum o saradnji između Uprave za inspeksijske poslove i Uprave carina u cilju jačanja saradnje, međusobne razmjene informacija i iskustava, olakšanja prometa roba, kao i povećanja učinkovitosti kontrola i bolje operativne povezanosti.

Potpisan je Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima, 19. septembra 2013. godine u Podgorici.

U cilju ispunjavanja mjera iz Akcionog Plana za Poglavlje 24 - Sloboda, pravda i bezbjednost Uprava carina je realizovala sledeće aktivnosti:

- Formirana je Radna grupa za izradu novog Zakona o carinskoj službi, koji će u skladu sa Konvencijom o uzajamnoj pomoći i saradnji sarinskih uprava Napulj II Konvencija, obezbijediti jačanje ovlašćenja carinskih službenika, posebno u dijelu sprovođenja carinskih istraga i saradnje sa tužilaštvom. U cilju upoznavanja sa najboljom praksom i savremenim zakonskim rješenjima u zemljama EU, sprovedena je TAIEX posjeta eksperata iz Republike Hrvatske.

- Formirana je Radna grupa za izradu analize rizika od krijumčarenja narkotika u Luci Bar. Izrađen je dokument pod nazivom "Analiza rizika od krijumčarenja narkotika i procjene potrebnih materijalno tehničkih sredstava u cilju efikasnijeg nadzora Luke Bar". Profili rizika utvrđeni ovom analizom uneseni su u Carinski informacioni sistem i predstavljaju osnov za kontrole robnih pošiljki u Carinskoj ispostavi Slobodna zona Bar.

- Formiran je Zajednički operativni tim, za kontrolu robe i putnika u Luci Bar koji sačinjavaju službenici Uprave carina i Uprave policije. Uprava carina obezbijedila je prostoriju za rad Zajedničkog operativnog tima i u okviru projekta *UNODC – Container Control Program*, planirano je opremanje kancelarije i obuka pripadnika Zajedničkog operativnog tima.

- Formiran je operativni centar koji objedinjava Carinsku otvorenu liniju, video nadzor sa Graničnih prelaza Dobrakovo i Dračenovac, praćenje informacija iz SEED Sistema i ažuriranje baza podataka. Uspostavljen je elektronski link sa Upravom policije u cilju unapređenja efikasnosti integrisanog upravljanja granicom.

U izvještajnim periodu potpisan je Sporazum između Uprave carina i Uprave policije o korišćenju ličnih i drugih podataka kojima raspolažu dvije institucije. Ovim sporazumom bliže se uređuje elektronsko korišćenje zbirke ličnih i drugih podataka.

U oblasti analize rizika nastavljene su aktivnosti na jačanju kapaciteta i efikasnosti sistema za upravljanje rizikom, kroz izradu novih profila rizika, uputstava i informatičkih alata. Uprava carina aktivno učestvuje u radu »CEFTA risk management Working Group«, u okviru koje se sprovode aktivnosti na zajedničkom pristupu u upravljanju rizicima na nivou CEFTA zemalja. Uprava carina intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije sa međunarodnim institucijama i partnerskim službama. Posebno je značajna saradnja sa OLAF-om koja se odnosi na borbu protiv međunarodnog krijumčarenja cigareta.

U oblasti integrisanog upravljanja granicom Uprava carina učestvovala je, u okviru svojih nadležnosti, u izradi Strategije integrisanog upravljanja granicom 2014-2018 i Akcionog plana za njenu implementaciju.

U oblasti integriteta Uprava carina uspješno realizuje obaveze definisane *Akcionim planom za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala (2013-2014)*. U januaru 2014. formirana je međuresorska Radna grupa za izradu funkcionalne analize (MUP, UC, PU) primjene postojećih mehanizama unutrašnje kontrole, a u aprilu 2014 usvojen je Zajednički plan mjera za prevenciju i represiju korupcije na graničnim prijelazima (Uprava za inspeksijske poslove, Uprava policije i Uprava carine).

Uprava carina je 31. marta 2014. godine usvojila *Plan integriteta*, koji predstavlja interni antikorupcijski akt koji sadrži skup mjera pravne i praktične prirode kojima se sprječavaju i otklanjaju mogućnosti za nastanak i razvoj različitih oblika koruptivnog ponašanja. Takođe, izvršena je analiza rizika svih radnih mjesta, određena vjerovatnoća nastanka, uticaj i posljedice korupcije, drugih oblika nezakonitog ili neetičkog ponašanja, te izvršen izbor od oko 100 odgovarajućih mjera za smanjenje rizika.

U izvještajnom periodu (april 2013 maj 2014.) Odjeljenje za unutrašnju kontrolu sprovelo je 19 kontrola, po osnovu kojih je naloženo neposrednim rukovodiocima organizacionih jedinica Uprave carina da preduzmu zakonske mjere u cilju pokretanja disciplinskog postupka protiv 11 carinskih službenika, te date preporuke u cilju efikasnijeg obavljanja

radnih zadataka. Po osnovu 1 kontrole dat je prijedlog za procesuiranje predmeta Upravi policije na dalje postupanje i utvrđivanje postojanja elemenata krivičnog djela u radnjama i postupanju carinskih službenika. Jedna kontrola je u toku.

U izvještajnom periodu upućeno je 47 prijava građana na rad i postupanje carinskih službenika, i to preko Otvorene carinske linije 39 prijava, putem mejla 6 prijava, telefonskim putem 1 prijava i preko drugog državnog organa 1 prijava.

Uprava carina je u julu 2013.godine pokrenula javnu kampanju "*Korupcija nije opcija*", sa ciljem promovisanja načina na koji građani mogu prijaviti korupciju Upravi carina i ohrabrivanja što većeg broja građana da sumnje u postojanje korupcije prijave i da se odupru svakom vidu koruptivnog ponašanja

U cilju unapređenja rada i znanja carinskih službenika, a u skladu sa Strategijom obuka, u posmatranom periodu, u zemlji i inostranstvu održano je ukupno 240 različitih vidova usavršavanja.

6.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira), trenutni status SEED (Sistematska elektronska razmjena podataka) projekta – vidi tabelarni pregled (Aneks 1)

Pored informacija datih u Aneksu 1, u daljem tekstu data je očekivana podrška za Upravu carina kroz IPA II 2014-2016

Što se tiče aktivnosti Uprave Carina u okviru instrumenta predpristupne podrške IPA II Uprava carina je učestvovala u izradi nacrtu sektorskih planskih dokumenata za period programiranja 2014 -2016 i u oba dokumenta uključeni su zahtjevi Uprave za daljom podrškom EU.

U okviru Sektora za reformu javne Uprave Uprava carina je izradila Akcioni document kroz programiranje za IPA II za 2014 godinu "*Podrška Upravi carina u ispunjavanju zahtjeva iz Poglavlja 29 - Carinska unija*", u pogledu pristupanja Zajedničkoj Konvenciji o tranzitu (NCTS) prije pristupanja u EU.

U okviru Sektorskog planskog dokumenta za Sektor »Reforma javne uprave« za IPA II 2014-2016, Uprava carina je, imajući u vidu EU Strategiju interkonektivnosti i interoperabilnosti za IPA II programiranje za 2015. i 2016. godinu planirala sledeće projekte: *Sistem upravljanja integrisanom tarifom (ITMS) Sistem upravljanja garancijama (GMS), Sistem kontrole izvoza (ECS) Sistem kontrole uvoza (ICS), Sistem upravljanja rizikom (RMS) I Jedinstven evropski system identifikacije privrednih subjekata (EORI).*

U okviru Sektorskog planskog dokumenta za Sektor "Pravda, unutrašnji poslovi i temeljna prava" za IPA II programiranje za 2015-2016.godinu Uprava carina je planirala nabavku opreme u cilju implementacije mjera iz Akcionog plana za poglavlje 24 "Pravda, sloboda, bezbjednost". U pitanju je nabavka opreme za carinsku laboratoriju, opreme za

carinske istrage u cilju pripreme za sprovođenje Napuljske konvencije, mobilnog van skenera, skenera za putnički prtljag, opreme za suzbijanje krijumčarenja za granične ispostave i mobilne timove, opremanje video nadzora na unutrašnjim graničnim ispostavama, oprema za operativni centar, kao i vozila za carinske istrage i mobilne timove.

6.3. Zajednički tranzit - trenutno stanje

U avgustu 2013. godine završena je realizacija Twinning light projekta "Priprema Uprave carina Crne Gore za implementaciju Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema – NCTS" (28.01.2013. do 01.08.2013.). Svrha ovog projekta je bila da twinning partner – austrijsko Ministarstvo finansija pruži podršku Upravi carina Crne Gore u uspostavljanju odgovarajućih administrativnih i pravnih struktura i procedura za implementaciju carinskog tranzitnog postupka u potpunosti usklađenih sa spoljnjim i unutrašnjim tranzitnim postupcima Evropske Unije i Konvencijom o zajedničkom tranzitnom postupku.

Tokom trajanja ovog projekta razrađeni su modeli poslovnih procesa (BPMs) u vezi sa tranzitnim postupkom; razrađene su funkcionalne specifikacije modula za tranzit; razrađene su funkcionalne specifikacije modula za privrednike; uspostavljena je politika podizanja svijesti privrednika; razrađen je način uspostavljanja nacionalne službe za pomoć korisnicima (Nacionalni help desk-NHD) u skladu sa postojećim evropskim NHD specifikacijama; implementiran je sveobuhvatni NCTS program obuke i na kraju projekta održan je seminar za privredne subjekte.

Uprava carina je izradila Nacrt projektnog plana za NCTS, koji će biti završen nakon što budemo imali preciznije informacije u vezi sa početkom realizacije projekta NCTS, predviđenog kroz IPA II 2014, koji se očekuje da bude prihvaćen od EU. Obzirom da plan treba da sadrži precizne datume realizovanja svih aktivnosti koje Uprava mora preduzeti u cilju pune implementacije Konvencije o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvencije o olakšicama trgovine robom (SAD Konvencija), neophodno je da znamo tačan datum početka projekta.

Kako je predlog twinning partnera je bio da i dalje koristimo mogućnosti evropskih fondova kako bi na uspješan način okončali i sljedeću fazu projekta, odnosno razvoj softvera u cilju implementacije nacionalnog tranzitnog sistema u Carinsko-informacioni sistem kompatibilnog sa NCTS-om i izrada potrebnih uputstava, Uprava carina je izradila Akcioni dokument za NCTS projekat kojim smo kandidovali ovaj projekat Evropskoj komisiji za IPA 2014.

U akcionom dokumentu je navedeno da je specifični cilj ovog projekta jačanje kapaciteta Uprave carina Crne Gore u cilju implementacije tranzitnog postupka u potpunosti usklađenog sa unutrašnjim i spoljnjim tranzitom zajednice izajedničkim tranzitom u EU i u cilju implementacije poslednje verzije softvera za NCTS. Očekivani rezultati projekta su sledeći: Nacionalna tranzitna aplikacija zasnovana na specifikacijama DG TAXUD-a je u potpunosti operativna za redovne i pojednostavljene procedure i Upravacarina je

sposobna da upravlja NCTS aplikacijom i obezbijedi savjete privrednim subjektima; Upravi carina obezbijedena je serverska oprema i licence za baze podataka i druge prateće softwere neophodne za implementaciju NCTS-a; Službenici Uprave carina spremni su za primjenu zajedničkih tranzitnih postupaka i za korišćenje nacionalne tranzitne aplikacije; obezbijedena je razmjena testnih poruka sa DG TAXUD-om i svim nacionalnim tranzitnim aplikacijama koristeći CCN /CSI.

ANEKS 1.

U Ankesu 1, na zahtijev i način tražen od EK, prikazani su najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira) u vidu **Tabele podrške koju Crnoj Gori trenutno pružaju EU i druge nacionalne ili međunarodne institucije i realizaciji pomoći.**

SLOBODNO KRETANJE ROBE

Tačka Agende 2.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira)

Poglavlje 1- Slobodno kretanje roba				
Korisnik projekta	Naziv projekta	Naziv programa / ili donator	Vrijednost	Cilj -Aktivnosti
Ministarstvo ekonomije i Zavod za metrologiju Crne Gore	IPA 2011: Razvoj infrastrukture kvaliteta i metrologije	IPA 2011 Evropska Komisija	1.500.000 600.000 TA i 600.000 oprema za Zavod za metrologiju (kontribucija 300.000)	To facilitate trade and free movement of goods in compliance with the EU <i>acquis communautaire</i> in the field of Chapter 1 - Free movement of goods and the WTO requirements. To enhance the capacity of the Ministry of Economy and the Bureau of Metrology to meet the EU legislative, regulatory and technical requirements.
Uprava za inspeksijske poslove-Odsjek za tržišnu inspekciju	Regionalni Projekat GIZ " Pобољшanje koordinacije institucija za nadzor nad tržištem u cilju povećanja efikasnosti i efektivnosti.	GIZ – Federalno njemačko ministarstvo za ekonomski razvoj i saradnju	400. 000	Uspostavljanje regionalne mreže između tijela za nadzor tržišta i unapređenje regionalne saradnje između organa koji vrše tržišni nadzor.

TRGOVINA

Tačka Agende 3.8. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira)

Poglavlje: 30				
Korisnik projekta	Naziv projekta	Naziv programa/ili donator	Vrijednost	Cilj -Aktivnosti
Ministarstvo ekonomije: Direktorat za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju i ekonomske odnose s inostranstvom	MNE-12/0011 Kontrola spoljne trgovine naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene robe	Vlada Kraljevine Norveške od 13.2.2013. do kraja juna 2014.	95 000 eura	Cilj projekta je da: pruži podršku stalnim naporima Ministarstvu ekonomije da unaprijedi normativno regulisanje spoljnotrgovinskog prometa kontrolisanom robom u Crnoj Gori, omogući kreiranje baze podataka izdatih dozvola, obezbijedi podršku privrednim subjektima kroz organizovanje seminara- Industry outreach, studijska posjeta zemljama iz okruženja koje imaju uspješan sistem kontrole NVO i RDN.

INDUSTRIJA

Tačka Agende 4.6. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira)

Poglavlje: 20 Industrija i MSP				
Korisnik projekta	Naziv projekta	Naziv programa / ili donator	Vrijednost	Cilj -Aktivnosti

<p>Ministarstvo kulture Crne Gore, Ministarstvo održivog razvoja i turizma</p> <p>Nadležne institucije , lokalne samouprave, županije – Hrvatska, BiH, Slovenija, Albanija, Srbija, Italija, Grčka</p>	<p>Održivo upravljanje turizmom u okviru jadranskog nasljeđa (<i>Sustainable tourism management of Adriatic HERitage - HERA</i>)</p>	<p>IPA Adriatic Cross Border Cooperation program 2007-2013 Period realizacije novembar 2013. – mart 2016. godine</p>	<p>Ukupno 8.842.602,24 EUR, za Crnu Goru 436.450,27 EUR</p>	<p>- Razvijanje zajedničke prekogranične platforme unutar jadranskog područja za upravljanje i promociju održivog turizma koji se temelji na zajedničkoj kulturnoj baštini; - Obnova kulturnog nasljeđa.</p>
<p>Nacionalna turistička organizacija Crne Gore, Turistička organizacija Srbije</p>	<p>Holliday 4 All</p>	<p>Evropska komisija Projekat završen u novembru 2013.godine</p>	<p>Ukupno 123.000EUR, za Crnu Goru 32.000EUR.</p>	<p>- Bolja regionalna saradnja između nacionalnih turističkih organizacija u kreiranju inovativnih modela za produženje turističke sezone; - Istraživanje tržišta i utvrđivanje potreba i tražnje za ovim oblikom turizma; - Obuka, okrugli stolovi i konferencije na temu potencijali i dobri modeli društveno odgovornog turizma.</p>
<p>Ministarstvo ekonomije</p>	<p>„Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori kroz razvoj klastera“</p>	<p>IPA 2011</p>	<p>500.000 €</p>	<p>- Jačanje konkurentnosti privrednih subjekata kroz unapređenje saradnje u okviru klastera - Jačanje pozicije privrednih subjekata na tržištu</p>

OPOREZIVANJE

Tačka Agende 5.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira)

Poglavlje: 16				
Korisnik projekta	Naziv projekta	Naziv programa / ili donator	Vrijednost	Cilj -Aktivnosti
Poreska uprava	Usklađivanje i i efikasno sprovođenje pravne tekovine EU u oblasti oporezivanja	IPA 2014	900.000€ IPA II budžet Nacionalni doprinos 100.000€	Dalje jačanje kapaciteta i priprema Poreske uprave za razvoj IT povezanosti i interoperabilnosti sa sistemima EU
Poreska uprava (Centralni Registar privrednih subjekata)	Izrada novog softvera za CRPS-Centralni Registar Privrednih subjekata	Poreska uprava Crne Gore/Ministarstvo finansija	60.000	Nove e-usluge (elektronski karton privrednog subjekta, skeniranje dokumentacije u područnim jedinicama...)

CARINSKA UNIJA

Tačka Agende 6.2. Najnoviji podaci o finansijskoj pomoći Evropske unije i drugih donatora (tekućoj i onoj koja se programira), trenutni status SEED (Sistematska elektronska razmjena podataka) projekta

Poglavlje: 29 Carinska unija				
Korisnik projekta	Naziv projekta	Naziv programa / ili donator	Vrijednost	Cilj -Aktivnosti
Uprava carina	Program kontrole izvoza i bezbjednost granica -EXBS Sjedinjenih Američkih države	Donacija vrijedne opreme za suzbijanje krijumčarenja i skenera za ručni prtljag za Aerodrom	125.748,09 US \$ 76.296,62 US \$	Unapređenje kontrolane funkcije, suzbijanje krijumčarenja
Uprava carina	Program Zajednice CUSTOMS 2013	EU Program Zajednice CUSTOMS 2013 (okončan 1.aprila 2014.godine)	45 000 €	Obezbeđuje da carinske aktivnosti odgovaraju potrebama unutrašnjeg tržišta, uključujući i bezbjednost lanca snadbijevanja i trgovinskih olakšica,

				kao i podršku strategiji razvoja i poslovanja, unaprijeđenje bezbjednosti i zaštite i pripremu zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo u EU
Uprava carina	Projekat Regionalne trgovinske logistike na Zapadnom Balkanu	Projekat Podrške Svjetske Banke Projekat je u od dvije godine trajanju do jula 2014 godine sa mogućnošću produžetka	335 000 USD	Unaprijeđenje Sistema upravljanja rizikom, naknadne kontrole i efikasnija razmjena informacija sa drugim institucijama koje primjenjuju zakone na granici
Uprava carina	" Priprema UC za implementaciju Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS) "	IPA 2011 – Twinning Light Počeo u januaru 2013.godine. Period implementacije je šest mjeseci.(okončan projekat	250 000 €	Izrada relevantnih dokumenata koja su potrebna za implementaciju aplikacije NCTS u CIS
Uprava carina	Projekat SEED održavanje	MB IPA 2012 Projekat je u trajanju do 15 jula 2014.godine sa mogućim produženjem projekta za još dvije godine		Održavanje SEED JCT modula infrastrukture i softvera, implementacija novih funkcionalnosti SEED web aplikacije, proširenje obima funkcionalnosti SEED platforme implementacijom modula “ Prekogranično prenošenje novca“, aktivnosti vezane za aplikaciju zaštite prava intelektualne svojine.

Aneks 2

Razmjena statističkih podataka u području trgovine

Prema konačnim podacima MONSTAT-a i specijalnom sistemu trgovine ukupna robna razmjena Crne Gore za period januar-decembar 2013. godine je 2 148.9 mil.Eura što ukazuje na pad od 1.8 % u odnosu na isti period prethodne godine.

Izvezeno je robe u vrijednosti od 375.6 miliona EUR, što je više u odnosu na 2012. godinu za 2.4%, uvezeno je robe u vrijednosti 1 773.4 miliona EUR, što ukazuje na pad od 2.6% u odnosu na 2012. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom bila je 21.2% i veća je za 0.9% u odnosu na 2012. godinu, kada je iznosila 20.1%.

Tabela 1 - Trgovinski bilans u Crnoj Gori, 2007-2013 godine

u 000 eur

Godina	Uvoz	Izvoz	Bilans trgovine
2007	2,073,093	454,739	-1,618,354
2008	2,529,741	416,165	-2,113,576
2009	1,654,170	277,011	-1,377,159
2010	1,657,329	330,367	-1,326,963
2011	1,823,337	454,381	-1,368,956
2012	1,820,850	366,896	-1,453,954
2013	1,773,352	375,585	-1,397,767

Izvor:MONSTAT

Tabela 2 - Trgovinski bilans u Crnoj Gori za period 2007-2013. godine

u 000 eur

Period		Svijet	Evropa		EU -28		CEFTA	
		Vrijednost	Vrijednost	%	Vrijednost	%	Vrijednost	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)=(4/3*100)	(6)	(7)=(6/3*100)	(8)	(9)=(8/3*100)
2007	Uvoz	2,073,093	1,809,699	87%	1,025,281	49%	612,307	30%
	Izvoz	454,739	450,774	99%	320,683	71%	125,775	28%
2008	Uvoz	2,529,741	2,214,291	88%	1,191,002	47%	773,249	31%
	Izvoz	416,165	412,042	99%	263,711	63%	142,521	34%
2009	Uvoz	1,654,170	1,450,892	88%	701,508	42%	567,786	34%
	Izvoz	277,011	265,753	96%	142,951	52%	118,822	43%
2010	Uvoz	1,657,329	1,448,409	87%	705,359	43%	589,848	36%
	Izvoz	330,367	325,210	98%	188,862	57%	126,477	38%
2011	Uvoz	1,823,337	1,592,450	87%	807,146	44%	726,171	40%
	Izvoz	454,381	440,489	97%	273,351	60%	137,698	30%
2012	Uvoz	1,820,850	1,584,402	87%	809,886	44%	702,314	39%
	Izvoz	366,896	356,766	97%	189,004	52%	143,667	39%
2013	Uvoz	1,773,352	1,527,887	86%	784,201	44%	687,091	39%
	Izvoz	375,585	360,667	96%	155,791	41%	185,771	49%

Izvor:MONSTAT

U 2013.godini, zabilježen je trgovinski deficit u vrijednosti od 1 397,8 miliona eur, što je manje u odnosu na 2012. Godinu kada je iznosio 1 453,9 miliona eura.

Trgovinski bilans po grupama zemalja

Ukupno ostvarena robna razmjena sa Evropskom unijom bila je u vrijednosti od 940 miliona eur, odnosno 43,7% od ukupno ostvarene robne razmjene Crne Gore u 2013. godini. Izvoz u zemlje EU-28 iznosio je 155,79 miliona eur, dok je uvoz iznosio 784,2 miliona eur. Učešće izvoza EU-28 u ukupnom izvozu Crne Gore iznosio je 41,5%, dok je učešće uvoza iz zemalja Evropske unije u ukupnom uvozu Crne Gore iznosio 44,2%.

Tabela 3 - Ostvarena robna razmjena Crne Gore sa EU-28 u 2013. god.

u 000 eur

Trgovinska razmjena sa EU zemljama u 2013. godini					
	IZVOZ		UVOZ		Trgovinski bilans 2013
	2013		2013		
	%	Vrijednost	%	Vrijednost	
SVIJET	100%	375,585	100%	1,773,352	-1,397,767
EU-28	41%	155,791	44%	784,201	-628,410
Austrija	1%	3,852	2%	33,505	-29,652
Belgija	0%	575	1%	9,900	-9,325
Bugarska	0%	1,415	1%	9,433	-8,017
Česka	1%	4,643	1%	12,015	-7,373
Danska	0%	1,049	0%	1,645	-596
Estonija	0%	0	0%	265	-265
Finska	0%	0	0%	1,438	-1,438
Francuska	1%	3,312	1%	17,503	-14,191
Grčka	1%	3,594	8%	149,796	-146,202
Holandija	0%	1,451	2%	29,292	-27,841
Hrvatska	16%	59,548	5%	97,511	-37,963
Irska	0%	2	0%	2,242	-2,240
Italija	4%	15,722	7%	117,621	-101,898
Kipar	0%	121	0%	850	-729
Letonija	0%	3	0%	143	-140
Litvanija	0%	0	0%	215	-215
Luksemburg	0%	41	0%	147	-106
Mađarska	0%	1,131	1%	21,228	-20,096
Malta	0%	313	0%	14	300
Njemačka	4%	13,295	7%	116,468	-103,173
Poljska	1%	4,289	1%	16,684	-12,396
Portugalija	0%	0	0%	773	-772
Rumunija	0%	174	1%	19,638	-19,464
Slovačka	0%	189	0%	5,554	-5,366
Slovenija	10%	36,007	4%	64,136	-28,129
Španija	0%	129	2%	36,515	-36,386
Švedska	0%	1,601	0%	7,938	-6,337
Velika Britanija	1%	3,334	1%	11,736	-8,402

Izvor: MONSTAT

Najznačajniji izvozni partneri su:

- **Hrvatska**, sa učešćem od 38,22% u ukupnom izvozu u EU (15,8% od ukupnog izvoza Crne Gore), glavni izvozni proizvodi su: Aluminiyum i proizvodi od aluminijuma; Voce za jelo, uključujući jezgrasto voce; kore agruma ili dinja i lubenica; Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanicki uređjaji i njihovi djelovi; Prirodni ili kultivisani biseri, drago ili poludrago kamenje, plemeniti metali, metali platirani plemenitim metalima, i proizvodi od njih; imitacije nakita, metalni novac.
- **Slovenija**, sa učešćem od 23,11% u ukupnom izvozu u EU (9,6% od ukupnog izvoza Crne Gore), glavni izvozni proizvodi su: Aluminiyum i proizvodi od aluminijuma; Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi; Bakar i proizvodi od bakra; Elektricne mašine i oprema i njihovi djelovi; aparati za snimanje i reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje i reprodukciju slike i zvuk, djelovi i pribor za te proizvode.
- **Italija**, sa učešćem od 10,10% u ukupnom izvozu u EU (4,2% od ukupnog izvoza Crne Gore), glavni izvozni proizvodi su: Aluminiyum i proizvodi od aluminijuma; Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugali; Gvožde i celik; Prirodni ili kultivisani biseri, drago ili poludrago kamenje, plemeniti metali, metali platirani plemenitim metalima, i proizvodi od njih; imitacije nakita, metalni novac.
- **Njemačka** sa učešćem od 8,53% u ukupnom izvozu u EU (3,5% od ukupnog izvoza Crne Gore), glavni izvozni proizvodi su: Gvožde i celik; Prirodni ili kultivisani biseri, drago ili poludrago kamenje, plemeniti metali, metali platirani plemenitim metalima, i proizvodi od njih; imitacije nakita, metalni novac; Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugali; Vozila, osim željeznickih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor.

Najznačajniji uvozni partneri su:

- **Grčka**, sa učešćem od 19,1% od ukupnog uvoza iz EU (8,5% ukupnog uvoza Crne Gore), glavni uvozni proizvodi su: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi; Aluminiyum i proizvodi od aluminijuma; Voce za jelo, uključujući jezgrasto voce; kore agruma ili dinja i lubenica; Duvan i proizvodi zamjene duvana.
- **Italija**, sa učešćem od 15% u ukupnom uvozu iz EU (6,6% ukupnog uvoza Crne Gore), glavni uvozni proizvodi su: Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanicki uređjaji i njihovi djelovi; Namještaj, posteljina, madraci, nosaci madraca, jastuci i slicni punjeni proizvodi; lampe i druga svijetleca tijela, na drugom mjestu nepomenuti ili uključeni; osvjetljeni znaci, osvjetljene pločice imenima i slicno, montažne zgrade; Obuca, kamašne i slicni proizvodi; djelovi tih proizvoda; Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi.
- **Njemačka**, sa učešćem od 14,85% u ukupnom uvozu iz EU (6,6% ukupnog uvoza Crne Gore), glavni uvozni proizvodi su: Vozila, osim željeznickih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor; Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine i mehanicki uređjaji i njihovi djelovi; Meso i drugi klanicni proizvodi za jelo; Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i pticja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaceni na drugom mjestu.

- **Hrvatska**, sa učešćem od 12,43% u ukupnom uvozu iz EU (5,5% ukupnog uvoza Crne Gore), glavni uvozni proizvodi su: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenozne materije; mineralni voskovi; So; sumpor; zemlja i kamen; gips, krec i cement; Razni proizvodi za ishranu; Elektricne mašine i oprema i njihovi djelovi; aparati za snimanje i reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje i reprodukciju slike i zvuk, djelovi i pribor za te proizvode.

Prema konačnim podacima MONSTAT-a i specijalnom trgovinskom sistemu obrade podataka, u 2013 Crna Gora je zabilježila promet s potpisnicama CEFTA sporazuma u vrijednosti od 872,9 miliona €. Ostvareni izvoz je iznosio 185,8 miliona €, dok je uvoz značajno premašio izvoz i iznosio je 687,1 miliona €.

Tabela 4 - Ostvarena robna razmjena sa CEFTA potpisnicama u 2013. god. u 000 eur

Bilans trgovine Crna Gora – CEFTA potpisnice					
	Izvoz		Uvoz		Trgovinski bilans
	2013		2013		
	%	Vrijednost	%	Vrijednost	
SVIJET	100%	375,585	100%	1,773,352	-1,397,767
CEFTA	49%	185,771	39%	687,091	-501,321
Albanija	3%	11,973	1%	25,645	-13,671
Bosna i Hercegovina	5%	18,385	7%	126,201	-107,816
Makedonija	1%	2,762	1%	25,109	-22,348
Moldavija	0%	0	0%	167	-167
Srbija	36%	133,473	29%	505,939	-372,466
UNMIK Kosovo	5%	19,177	0%	4,030	15,147

Izvor: MONSTAT

Razmjena statističkih podataka u području stranih direktnih investicija

Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.12.2013. godine, u 000 eura

Zemlja	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
	1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6	7
Ruska Federacija	136.358,8	2.898,5	108.341,6	25.110,7	8,0	0,0	0,0
Slovenija	47.404,4	15.758,8	1.736,8	28.985,1	0,0	0,0	923,7
Švajcarska	37.989,5	4.411,6	17.867,7	15.710,1	0,0	0,0	0,0
Luksemburg	33.085,1	19.500,0	932,6	12.632,5	0,0	20,0	0,0
Holandija	27.238,8	3.689,7	1.558,6	21.990,5	0,0	0,0	0,0
Njemačka	22.681,0	201,9	5.606,6	16.825,5	0,0	47,0	0,0
Turska	22.608,6	9.271,8	456,9	12.879,8	0,0	0,0	0,0
Djevičanska Ostrva(GBR)	14.834,4	18,8	3.039,9	10.995,7	0,0	0,0	780,0
Srbija	14.365,4	2.131,8	7.685,3	905,1	3.122,9	0,0	520,3
Austrija	12.244,8	3.668,8	1.792,3	6.778,8	5,0	0,0	0,0
SAD	12.201,8	2.105,6	8.892,5	1.203,6	0,0	0,0	0,0
Ujedinjeni Arapski Emirati	11.578,6	1.406,8	9.541,4	630,3	0,0	0,0	0,0
Kanada	11.177,6	76,0	589,4	10.512,3	0,0	0,0	0,0
Velika Britanija	8.587,1	1.117,2	6.448,0	959,0	0,0	63,0	0,0
Kipar	8.261,8	776,6	2.584,9	4.845,9	0,0	35,0	19,5
Poljska	7.838,9	6.729,8	0,0	1.109,0	0,0	0,0	0,0

Singapur	6.244,3	5,0	625,3	5.614,0	0,0	0,0	0,0
Norveška	4.712,3	0,0	422,3	90,0	4.199,9	0,0	0,0
Hong Kong	4.262,5	35,0	459,3	3.768,1	0,0	0,0	0,0
Letonija	4.193,6	97,4	3.385,8	710,3	0,0	0,0	0,0
Estonija	2.740,3	2,5	2.737,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Australija	2.324,9	100,0	2.217,9	7,0	0,0	0,0	0,0
Kosovo	2.088,8	0,0	1.071,1	17,6	0,0	1.000,0	0,0
Francuska	2.013,4	1,6	1.488,2	523,6	0,0	0,0	0,0
Italija	1.784,3	55,1	1.389,1	340,1	0,0	0,0	0,0
Švedska	1.608,3	1,0	1.601,7	5,6	0,0	0,0	0,0
Bosna i Hercegovina	1.547,9	0,0	1.221,0	206,9	0,0	0,0	120,0
Panama	1.290,0	190,4	1.089,6	10,0	0,0	0,0	0,0
Monako	1.256,0	1.005,0	246,0	5,0	0,0	0,0	0,0
Ukrajina	1.112,3	5,8	1.036,3	70,2	0,0	0,0	0,0
BJR Makedonija	1.047,9	0,6	100,0	927,4	0,0	0,0	20,0
Španija	928,7	88,6	161,3	678,8	0,0	0,0	0,0
Belize	883,2	570,0	160,4	152,8	0,0	0,0	0,0
Angvila	872,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	870,0
Grčka	861,0	0,0	31,0	830,0	0,0	0,0	0,0
Belgija	840,6	0,0	740,6	100,0	0,0	0,0	0,0
Lihtenštajn	709,7	33,0	676,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Kazahstan	562,8	0,0	553,3	9,5	0,0	0,0	0,0
Bjelorusija	554,6	0,0	553,4	1,0	0,0	0,0	0,2
Malta	546,3	0,0	541,3	5,0	0,0	0,0	0,0
Katar	536,3	50,0	18,1	468,3	0,0	0,0	0,0
Hrvatska	508,3	5,1	201,1	302,2	0,0	0,0	0,0
Irska	498,8	0,0	365,7	133,1	0,0	0,0	0,0
Danska	482,7	0,0	457,6	15,0	10,0	0,0	0,0
Antigva i Barbuda	481,6	0,0	87,7	393,9	0,0	0,0	0,0
Češka	479,1	25,0	40,0	64,2	0,0	0,0	349,9
Albanija	438,3	70,1	110,0	258,2	0,0	0,0	0,0
Finska	287,4	100,9	163,4	23,0	0,0	0,0	0,0
Jermenija	271,1	0,0	0,0	271,1	0,0	0,0	0,0
Madarska	266,9	0,0	191,2	75,7	0,0	0,0	0,0
Saudijska Arabija	204,6	0,0	204,6	0,0	0,0	0,0	0,0

Izrael	204,1	25,3	52,1	126,7	0,0	0,0	0,0
Kuvajt	180,0	0,0	180,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Urugvaj	174,8	0,0	0,0	174,8	0,0	0,0	0,0
Slovačka	157,9	5,0	0,0	153,0	0,0	0,0	0,0
Kina	141,0	0,0	50,0	91,0	0,0	0,0	0,0
Ostale zemlje	436,4	16,7	277,8	110,6	0,0	31,3	0,0
UKUPNO:	479.191,5	76.254,8	201.983,2	188.807,8	7.345,8	1.196,3	3.603,6

Izvor: CBCG

Napomena: Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS). Podaci su prikazani prema zemljama plaćanja.

Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.03.2014. godine, u 000 eura*

Zemlja	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj GorI	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima/	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
	1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6	7
Ruska Federacija	26.962,9	1.697,5	22.266,3	2.998,7	0,0	0,0	0,5
Holandija	17.437,9	1,2	521,5	16.915,2	0,0	0,0	0,0
Švajcarska	16.243,3	756,0	1.960,6	13.526,7	0,0	0,0	0,0
Slovenija	9.978,9	317,5	275,3	8.289,9	0,0	0,0	1.096,2
SAD	4.425,4	2.715,8	923,5	786,1	0,0	0,0	0,0
Srbija	4.257,1	246,5	1.557,6	1.950,4	0,0	497,0	5,6
Velika Britanija	3.097,8	12,9	635,9	2.449,1	0,0	0,0	0,0
Turska	2.904,0	2.903,1	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0
Njemačka	2.490,6	90,8	1.260,0	1.109,8	0,0	0,0	30,0
Ujedinjeni	2.416,6	599,9	1.714,8	101,9	0,0	0,0	0,0
Austrija	2.399,4	50,0	270,0	2.076,9	2,5	0,0	0,0

Singapur	1.772,8	0,0	212,8	1.560,0	0,0	0,0	0,0
Djevičanska	1.060,0	0,0	345,1	714,9	0,0	0,0	0,0
Kipar	1.023,6	43,2	847,7	132,7	0,0	0,0	0,0
Hong Kong	783,0	0,0	401,0	382,0	0,0	0,0	0,0
Letonija	697,5	146,7	438,8	112,1	0,0	0,0	0,0
Bosna i	629,2	0,7	197,8	50,8	0,0	0,0	380,0
Danska	483,9	0,0	468,8	15,1	0,0	0,0	0,0
Italija	465,2	35,0	252,5	177,7	0,0	0,0	0,0
Francuska	447,0	0,0	363,2	83,8	0,0	0,0	0,0
Švedska	444,4	0,0	263,9	180,5	0,0	0,0	0,0
Albanija	429,9	30,0	0,0	399,9	0,0	0,0	0,0
Kosovo	389,8	0,0	369,9	19,9	0,0	0,0	0,0
Australija	386,8	0,0	386,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Kazahstan	338,0	0,0	320,5	17,5	0,0	0,0	0,0
Izrael	294,0	0,0	20,0	274,1	0,0	0,0	0,0
Estonija	273,3	0,0	272,7	0,6	0,0	0,0	0,0
Španija	248,1	88,2	50,0	109,9	0,0	0,0	0,0
Bocvana	200,0	0,0	0,0	200,0	0,0	0,0	0,0
Ukrajina	197,5	0,0	195,7	1,8	0,0	0,0	0,0
Lihtenštajn	169,9	0,0	169,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Kina	157,0	0,0	157,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bugarska	134,0	0,0	124,2	9,9	0,0	0,0	0,0
Litvanija	128,2	78,2	47,0	3,0	0,0	0,0	0,0
Belize	103,9	0,0	34,5	69,4	0,0	0,0	0,0
Ostale zemlje	909,1	104,3	323,4	481,0	0,0	0,0	0,4
UKUPNO:	104.780,1	9.917,4	37.648,4	55.202,2	2,5	497,0	1.512,6

*Preliminarni podaci

Izvor: CBCG

Napomena: Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS). Podaci su prikazani prema zemljama plaćanja.